Ο ΚΥΚΛΟΣ

διμηνιαία έκδοση τέχνης κ' προβληματισμού

ΡΙΖΕΣ

6

ΝΟΕΜΒΡΗΣ - ΔΕΚΕΒΡΗΣ 1980

ο κύκλος

διμηνιαία έκδοση τέχνης κ/ προβληματισμού

Πνευματική Ομάδα: Στέφανος Ζυμπουλάκης, Κώστας Κατσώνης, Τρύφωνας Παπαχριστοφόρου, Χριστόφορος Παπαχρυσοστόμου, Λούης Περεντός, Φοίβος Σταυρίδης.

Υπεύθυνος κατά το νόμο: Φοίβος Σταυρίδης, Κρήτης 5, Λάρνακα.

Συνεργασίες — έντυπα—εμβάσματα: Ο ΚΥΚΛΟΣ, Τ.Κ. 527, Λάρνακα (Κύπρος).

Συνδρομές (μόνο ετήσιες, από το Γενάρη κάθε χρόνου)

Εσωτερικού: £2.500 μίλς

£3.000 μίλς (Βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμοί)

Ελλάς: 400 Δρχ.
(Κεντρική Διανομή: Χαριλάου Τρικούπη, 13, 4ος όροφος, τηλ. 3625464, Αθήνα.)

Εξωτερικού: $12

Τιμή τεύχους (40 σελίδες): 400 μίλς Ελλάς: 60 Δρχ.

Κυκλοφορεί σε 1000 αντίτυπα

Προτεραιότητα θα δίνεται σε κείμενα μελέτης και προβληματισμού του κυπριακού χώρου (μελέτη, δοκίμιο, βιβλιογραφία).

Κείμενα που φέρουν υπογραφή, εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα-τους.

Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται (Φωτογραφίες επιστρέφονται). Τα ανάτυπα επιβαρύνουν τον συγγραφέα.

Αναγγέλλονται όλες οι εκδόσεις που στέλλονται στο περιοδικό. Κυπριακές εκδόσεις, ή εκδόσεις αναφερόμενες στην Κύπρο, που στέλλονται σε δυο αντίτυπα, κρίνονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εξώφυλλο: Σχέδιο Idwal Brian Bessant.

Εκτύπωση: POLYKOLOR OFFSET PRINTING LTD TEL. 56322 LARNACA - CYPRUS

Κ. Γ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ

ΜΑΚΡΟΣΚΕΛΕΙΣ ΛΕΞΕΙΣ ΣΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΠΟΙΗΤΑΡΗΔΕΣ

Από τη φιλολογική έρευνα έχουν επισημανθεί γενικές ομοιότητες, αλλά και κοινά σημεία ανάμεσα στις κωμωδίες του Αριστοφάνη και σε έργα του θεάτρου σκιών. Στη μελέτη-μου αυτή, στην οποία θα συμπεριλάβω και τους ποιητάρηδες της Κύπρου, θα περιοριστώ στις μακροσκελείς λέξεις που συναντούμε τόσο στον Αριστοφάνη, όσο και στο θέατρο σκιών και στους ποιητάρηδες.

Στις «Εκκλησιάζουσες»[1] του Αριστοφάνη, λοιπόν, όπως παρατηρεί και ο Αλ. Σολομός,[2] ο χορός σ' ένα λαίμαργο παραλήρημα τραγουδάει τη μεγαλύτερη μονοκοντυλιά που έγραψε ποτέ ο ποιητής-μας -και τη μακρύτερη δίχως άλλο λέξη που γεννοβόλησε ποτέ το παγκόσμιο θέατρο. Αποτελείται από 169 γράμματα και περιγράφει το μενού του συμποσίου. Είναι μια λέξη που βάζει ο Αριστοφάνης στο στόμα της μεθυσμένης θεράπαινας:[3]

> «τάχα γὰρ ἔπεισι
> λοπαδοτεμαχοσελαχογαλεο-
> κρανιολειψανοδριμυποτριμματο-
> σιλφιοτυρομελιτοκατακεχυμενο-
> κιχλεπικοσσυφοφαττοπεριστερα-
> λεκτρυονοπτεκεφαλλιοκιγκλοπε-
> λειολαγῳοσιραιοβαφητραγα-
> νοπτερυγών».

Ο Θρ. Σταύρου μετάφρασε τη λέξη αυτή των 78 συλλαβών ως εξής:

«Παστοπετάλιδο-γαλεοσάλαχο-τουρσοπιπεράτο-μυαλοκόμματα-μελοπερέχυτο-μυτζηθρότυρο-τρυγονοκότσυφο-τσιχλοπίτσουνα-ψητοσουσούραδο-κοτοκέφαλα-αγριοπερίστερο-λαγοκούνελα-στραγαλοπετμέζο-φτερουγόδιπλες».[4]

Από μια έρευνα που έχω κάνει σε έργα του Καραγκιόζη έχω επισημάνει αρκετές τέτοιες λέξεις, που κατά κανόνα ακούονται από το στόμα του ίδιου του Καραγκιόζη. Δίνω παρακάτω μερικά παραδείγματα:

α) διαβολοστογγυλοκομμένος
β) κατσικογαϊδαρομούλαρα
γ) κατσικογαϊδουρομούλαρα[5]

1. Βλ. στ. 1168-1175.
2. Βλ. Α. Σολομού, *Ο ζωντανός Αριστοφάνης. Από την εποχή-του ώς την εποχή-μας*, Αθήνα 1961, σελ. 323.
3. Βλ. Μπ. Δ. Κλάρα, *Ανθρωπιστική ερμηνεία του αρχαίου δράματος*, Αθήνα 1975, σελ. 178.
4. Βλ. *Οι κωμωδίες του Αριστοφάνη*, «Τυποβιβλιοτεχνική», Αθήνα 1967.
5. Βλ. *Ο Καραγκιόζης των Σπαθάρηδων*, επιμέλεια Γιάννη Σολδάτου, έκδοση «Νεφέλη», Αθήνα 1979, σσ. 53, 98 και 115 αντίστοιχα.

δ) εχαστουκοκλοτσομπατσιζόμαστε[6] (Α. Μόλλας)
ε) χαστουκοκλοτσοπατινάδες (Α. Μόλλας)
στ) ιματιοκλοτσοσφαλιαροθήκη (Α. Μόλλας)[7]
ζ) ομορφοδιαλοστρογκυλοκομμένος (Μ. Ξάνθος)
η) συκωτοπλεμονοντσιερομάρδουλο (Μ. Ξάνθος)
θ) γαϊδουροκατσικομούλαρα (Α. Μόλλας)
ι) υπερετομαγεροσιδεροζυμοσφουγγαροκαμαριεροκηπουροαμαξοεγγραμματογλωσσομαθής (Α. Μόλλας)[8]

Μακροσκελέστερες, ωστόσο, κι από τις λέξεις αυτές του θεάτρου σκιών μπορεί να επισημάνει κανείς σε μερικούς ποιητάρηδες της Κύπρου, ιδιαίτερα όμως στο Χαράλαμπο Μ. ῍Αζινο:

α) Το κοντοπαντελονοξηφτερνοπαπουτσομαυροφουστανοξημασκαλλομανίκωμαν.
β) Κουπανοσσιεπαρνορουκανολουστράρισμα. Αδρωπογεναικοχαρτοπαιγνιδοπασάρισμα.
γ) Το Σαββατοκυριακοθαλασσοαμμοηλιοθεραπομακροβούττιν.
δ) Το ζαβοπερομουττονυχοβρυδοξουροβαψοσιελομαλλοκουρεπογεναικοτιτσιροξικλατσούνισμαν (= τα ζαβά τα περέ, τα κομμένα μαλλιά, τα ξιουρισμένα βρύδκια, τα μουττωτά νύσια, τα βαμμένα σείλη τζαι το ξικλατσούνισμαν).[9]
ε) Το Σαββατοκυριακοθαλασσοαμμοηλιοθεραποτιτσιρογεναικοκοντοβρακομακροβουττοψαροασσιελοψάρεμαν.
στ) Τα γεροτσιαφκουνοποδιλατοχαρτοπαιγνιδογεναικοαδροπομακροπουκαμησομασκοαμμοθεραποτριψίματα.
ζ) Το κοντοπαντελονοξιφτερνοπαπουτσομακροφουστανογεναικοξημασκαλομανίκομαν.
η) Κουπανοσιεπαρνορουκανολουστράρισμα.
θ) Το ζαβοπερομουττονυχοβρυδοξουροβαψοσειλομαλλοκουρεπογεναικοτιτσιροξικλατσούνομαν[10].

Πέρα, ωστόσο, από τον ῍Αζινο, με το είδος αυτό των λέξεων αρέσκονται κι άλλοι ποιητάρηδες, όπως π.χ. ο Θεμιστοκλής Βασιλείου, από το Μυλικούρι[11], και ο Γεώργιος Κροκότσης, Μαζωδιανοπερβολαρίτης[12].

Μήπως το γεγονός αυτό, ότι δηλαδή μακροσκελείς λέξεις συναντά κανείς τόσο στον Αριστοφάνη, όσο και σ' άλλα είδη της λαϊκής-μας γραμματείας (Καραγκιόζης, Ποιητάρηδες), οφείλεται μήπως σε τυχαία σύμπτωση ή πρόκειται για επίδραση; Η γνώμη-μου είναι ότι δεν πρόκειται ούτε για τυχαία σύμπτωση, ούτε όμως και για επίδραση. Το πιο πιθανό είναι ότι οι ομοιότητες αυτές προέρχονται από την ίδια πηγή, το λαϊκό πνεύμα, τις κωμικές παραδόσεις της αρχαιότητας, απ' όπου αντλεί και αξιοποιεί το υλικό-του ο Αριστοφάνης και οι άλλοι ομότεχνοί-του, όπως αργότερα από την ίδια πηγή, την commedia dell' arte, θ' αντλήσουν έργα-τους ο Μολιέρος και οι Καραγκιοζοπαίχτες (Πρβλ. το έργο του θεάτρου σκιών *«Ο Καραγκιόζης γιατρός»* (Σ. Σπαθάρη κ.ά.) και *«Γιατρός με το στανιό»* (του Μολιέρου).

6. Βλ. *Ο Καραγκιόζης,* επιμέλεια Γιώργος Ιωάννου, έκδοση «Ερμής», τ.Γ΄, Αθήνα 1972, σελ. 194.
7. ῍Ο.π.,τ.Α΄, Αθήνα 1971, σσ. 76 και 77 αντίστοιχα.
8. ῍Ο.π.,τ.Β΄, Αθήνα 1977, σσ. 100, 159, 172 και 176 αντίστοιχα.
9. Βλ. Χαράλαμπου Μ. ῍Αζινου, *Ούλα τα σατυρικά τραούδκια στον παρόν τόμον,* Λεμεσός 1972, σσ. 79, 63,45 και 34.
10. Τα παραδείγματα ε, στ, ζ, η και θ προέρχονται από διάφορες ποιητικές φυλλάδες του ποιητάρη. Βλ. Κ.Γ.Γιαγκουλλή, *Οι ποιητάρηδες της Κύπρου,* Θεσσαλονίκη 1976, σσ. 178-208, όπου βιβλιογραφούνται τέτοιες φυλλάδες (βλ.π.χ.αρ. 19, 57, 74 κ.ά.)
11. Βλ. *Πέντε διάφορα ποιήματα.* Το δίστιχο, Ελενο-Κακουργοπενθερο-Μηχανο-Πεφκο τραγούδιον. 1933. Υπό Θεμιστοκλή Βασιλείου (Εκ Μιλικουριού επ. Λευκωσίας). Τυπ. Κ. Κύρου-Λευκωσία, σελ. 8.
12. Βλ. *Ποιήματα* συνταχθέντα υπό Γεωργίου Κροκότση, Μαζωδιανο-Περβολαρίτη. Τύποις «Λούτσιος» -Βαρώσια χ.χ., σελ. 8 (στη σελίδα 2: Ο πλουσιοκακαναρεστοφοϊτσαρο-αναρμαστοπαλλήκαρος).

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΤΣΟΥΡΗΣ

Ο ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ-ΤΟΥ

Μια πρώτη προσέγγιση

Ο φίλος ποιητής Φοίβος Σταυρίδης ψάχνοντας σε μια παλιά αποθήκη βρήκε σε τόμο τεύχη του περιοδικού «Αυγή» που εκδιδόταν στη Λευκωσία από τις 15 Οκτωβρίου του 1908 ώς τις 31 Αυγούστου του 1911[1]. Μετροφυλλώντας αυτά τα τεύχη επεσήμανε έξη διηγήματα, αυνπόγραφα, που παρουσίαζαν λογοτεχνικό ενδιαφέρον. Ο Φ. Σταυρίδης, νομίζω πολύ ορθά, τα απέδοσε[2] στο διευθυντή και συντάκτη της «Αυγής» Κώστα Γ. Ελευθεριάδη, που όμως είναι ολότελα άγνωστος για τη λογοτεχνία της Κύπρου.

Η μικρή, λοιπόν, μελέτη που ακολουθεί, έχει σκοπό την πρώτη παρουσίαση του διηγηματογράφου αυτού και του έργου-του.

Ευχαριστώ το Φοίβο Σταυρίδη που έθεσε στη διάθεσή-μου το υλικό που βρήκε.

Πληροφορίες για τον Κ. Γ. Ελευθεριάδη.

Ο Κ.Γ. Ελευθεριάδης γεννήθηκε το Μάρτη του 1883 στη Λευκωσία και πέθανε στην ίδια πόλη στις 2 Δεκεμβρίου του 1911, ισως από φυματίωση.

῍Ηταν το πρώτο παιδί του χρυσοχού Γεωργίου Ελευθεριάδη και της Ελπινίκης, το γένος Γλυκύ, που καταγόταν από τη γενιά του περίφημου δραγομάνου της Τουρκοκρατίας Χατζηγεωργάκη Κορνεσίου. ῍Αλλα αδέλφια-του ήσαν η Ιουλία, ο Μιχαήλ, η Ζωή και η Αθηνά.[3]

Ο Κ.Γ. Ελευθεριάδης τέλειωσε το γυμνάσιο στην Αθήνα και στη συνέχεια σπούδασε φυσικομαθηματικά. Δε φαίνεται όμως να δίδαξε, τουλάχιστο στη Λευκωσία, τα μαθήματα της ειδικότητάς-του.

1. Δεν είναι σίγουρο ότι το τεύχος της «Αυγής» της 31ης Αυγούστου του 1911 (αρ. 13-16) είναι το τελευταίο. ῍Ομως καταλήγουμε σ αυτό το συμπέρασμα γιατι ο Ελευθεριάδης από τις 9 Μαρτίου και ώς τις 30 Νοεμβρίου του 1911 εξέδιδε και την εβδομαδιαία εφημερίδα «Εμπρός» που σίγουρα τον απορροφούσε πιο πολύ από τη δεκαπενθήμερη «Αυγή», (για το «Εμπρός» δες Ν. Κυριαζή, *Κυπριακή βιβλιογραφία,* σ.307) και γιατι από τις 30 Απριλίου του 1911 η «Αυγή» κυκλοφορούσε σε διπλά μηνιαία τεύχη, που τον Αύγουστο έγινε τριπλό, πράγμα που δείχνει μια αυξανόμενη εκδοτική αδυναμία.

Τα τεύχη 1-16 της «Αυγής» τους 1911, βρήκα στη βιβλιοθήκη του Γραφείου Δημοσίων Πληροφοριών. Η Εθνική βιβλιοθήκη της Αθήνας δεν έχει ούτε την «Αυγή» ούτε το «Εμπρός». Είναι ενδεχόμενο και τα δύο έντυπα να υπάρχουν στη βιβλιοθήκη του Βρεταννικού Μουσείου, που το Κυπριακό-της τμήμα όμως αυτή τη στιγμή ανακατατάσσεται. Εξάλλου απλησίαστη για λόγους που πολλές φορές ανάφερα είναι και η βιβλιοθήκη της Φανερωμένης, που επίσης είναι ενδεχόμενο να έχει τα δυο έντυπα.

2. Σε προφορική συζήτηση που είχαμε.

3. Πληροφορίες για τη ζωή του Κ.Γ. Ελευθεριάδη μου έδοσε η αδελφή-του Αθηνά και ο γαμπρός-του Αλέξανδρος Κοσμάς. Τους ευχαριστώ. Ευχαριστώ ακόμα τον παλιό δημοσιογράφο Κ. Κόνωνα που πρώτος έστρεψε την έρευνάμου προς τη σωστή κατεύθυνση. Για γενεαλογικές και χρονολογικές πληροφορίες δες: Αριστείδη Κουδουνάρη, *Μερικαί παλαιαί οικογένειαι της Κύπρου*, Λευκωσία, 1972, σ. 35-37.

Κώστας Γ. Ελευθεριάδης

Σύμφωνα με τις μαρτυρίες της εποχής ο Κ.Γ. Ελευθεριάδης ήταν έξυπνο και σπινθηροβόλο πνεύμα, γι' αυτό άλλωστε και χαρακτηρίστηκε από σύγχρονό-του «μικρός Ροΐδης».[4] Εκτός από τα δυο έντυπα που εξέδοσε, ο Κ.Γ. Ελευθεριάδης ανάπτυξε και άλλη κοινωνική δράση[5].

Το λογοτεχνικό έργο του Κ.Γ. Ελευθεριάδη

Το λογοτεχνικό έργο του Κ.Γ. Ελευθεριάδη, ή τουλάχιστο αυτό που εντοπίστηκε στην «Αυγή»[6], δεν είναι μεγάλο. Αποτελείται όλο κι όλο από τα πιο κάτω έξη διηγήματα:

1. Έρως ανίκατε.... (Σε δυο συνέχειες).
   Έτος Β', 15.11.1910, αρ. 21, σ.2-4 και 15.12.1910, αρ. 22, σ.2-3
2. Ευτυχής πρωτοχρονιά.
   Έτος Γ', 1.1.1911, αρ. 1, σ.2-4
3. Το παλλούκι.
   Έτος Γ', 15.1.1911, αρ. 2, σ.2-4
4. Άσπροι σκλάβοι. (Σε τρεις συνέχειες).
   Έτος Γ', 1.2.1911, αρ. 3, σ.4 και αρ. 4, σ.3-4 και αρ. 5, σ.2-4
5. Η τρελλή
   Έτος Γ', 30.4.1911, αρ. 7-8, σ.8-10
6. Ο οχτρός που τα κεραμίδια κατεβαίνει.
   Έτος Γ', 31.5.1911, αρ. 9-10, σ.3-4.

Ακόμα στην «Αυγή» υπάρχουν αφηγήσεις, άρθρα, σχόλια ανυπόγραφα σε αντίθεση με άλλα ενυπόγραφα κείμενα συνεργατών, που σίγουρα ανήκαν στη σύνταξη του περιοδικού, δηλαδή στον Κ.Γ. Ελευθεριάδη. Δε νομίζω όμως να έχουν λογοτεχνική αξία. Είναι κείμενα που γράφτηκαν για να ικανοποιήσουν τις τρέχουσες ανάγκες του περιοδικού και που μόνο από μακρυά θυμίζουν το ύφος των διηγημάτων που μας απασχολούν.

Η πατρότητα των διηγημάτων

Άνκαι στον πρόλογο θεωρήθηκε σίγουρο ότι συγραφέας των έξη διηγημάτων είναι ο

4. Ο ποιητής Ιωάννης Περδίος νεκρολογώντας τον Κ.Γ. Ελευθεριάδη έμμετρα στο σατιρικό-του έντυπο «Μαστίγιον» (έτος Α', 15.12.1911, αρ. 4, χ.σ) λέει:

Λοιπόν Μικρέ Ροΐδη-μου τ' αστραφτερά-σου μάτια
πώχυναν σπίθες κι αστραπές με χάρι περισσή
σβυστήκαν πια κι ελάμψανε του Χάρου τα παλάτια
Και μαύρον πέπλον άφησαν στ' ωραίο-μας νησί!

Και πιο κάτω:

Κι όλοι ροφούσαν λαίμαργα κάθε δικό-σου σκώμμα
κι εγω Ροΐδην σ' έκραζα κι έλεγες: «Ασ' τ' αυτά!

Μια άλλη νεκρολογία στην εφημερίδα «Πατρίς» (ετος Ε', 8.12.1911, αρ. 214) αναφέρει: «... ο δεξιώτατος χειριστής του καλάμου, ο ευφυέστατος ούτος νέος, όστις εζημίωσε την πατρίδα του πολύ δια της παραμελήσεως της ζωής-του, εγκατέλιπεν εν ανθηρά ηλικία τον επίγειον βίον, καταβληθείς υπό μακράς και ανιάτου νόσου...». Παρόμοιες πληροφορίες βρίσκει κανείς και σε άλλες εφημερίδες της εποχής.

5. Ο Περδίος και πάλι αναφέρει στη νεκρολογία-του στο «Μαστίγιο».
Κι ίδρυσες συ, τον Σύνδεσμο τον Διδασκαλικό.

6. Είναι πολύ πιθανό κάποια διηγήματα του Κ.Γ. Ελευθεριάδη να βρίσκονται σε διάφορα έντυπα της Κύπρου και του λοιπού Ελληνισμού. Εξάλλου στο περιοδικό «Κόσμος» του Ιερώνυμου Βαρλαάμ (έτος Α', 15.7.1909, αρ. Θ'), βρίσκουμε αγγελία που ζητεί συνδρομητές για το μυθιστόρημα του Κ.Γ. Ελευθεριάδη «Ο χωλός διάβολος» και που μιλάει, χωρίς λεπτομέρειες και για σειρά άλλων μυθιστορημάτων του ίδιου συγγραφέα που επρόκειτο να εκδοθούν. «Ο χωλός διάβολος», απ' ότι ξέρω, δεν εκδόθηκε. Όμως είναι πιθανό να σώζεται κάπου ανέκδοτο. Το ίδιο ισχύει και για τα άλλα μυθιστορήματα, αν ποτέ γράφτηκαν, πράγμα πολύ απίθανο.

Κ.Γ. Ελευθεριάδης, θα παραθέσουμε με συντομία τα στοιχεία που οδήγησαν και τον Φ. Σταυρίδη και τον υποφαινόμενο στο συμπέρασμα αυτό.

1. Τα διηγήματα, μια κι είναι ανυπόγραφα, φυσιολογικά ανήκουν στη σύνταξη, όπως και τα άλλα κείμενα που περιοδικού. Η εποχή και η μικρή κυκλοφορία όλων των κυπριακών εντύπων δεν επιτρέπουν την πολυτέλεια της ύπαρξης δύο ή και περισσοτέρων προσώπων στη σύνταξη.

2. Δύο διηγήματα υποδηλώνουν με αρκετή ευκρίνεια την ταυτότητα του δημιουργού-τους

Στο τέλος του «΄Ερως ανίκατε....» διαβάζουμε:

«Ο νέος διδάσκαλος ήτο νυμφευμένος και φρόνιμος˙ και αυτός είχε την καλωσύνη να μας διηγηθή την αληθοφανή ταύτην ιστορίαν, ότι κατά Σεπτέμβριον ετελούντο οι γάμοι του Τζυρκαλλή και της Ταλλούς, εις τους οποίους και ο διευθυντής της «Αυγής» προσεκλήθη, αλλ΄ αντί να τους τιμήση «δια της ευγενούς παρουσίας-του, προετίμησε να γράψη την ιστορίαν-των».[7]

Στο διήγημα «Ευτυχής πρωτοχρονιά» υπάρχει μια επιστολή ξενιτεμένου γυιού προς τον πατέρα-του με το υστερόγραφο:

«Να δώσεις εις τον διευθυντήν της «Αυγής» οκτώ σελλίνια και την διεύθυνσίν-μου και να του πης να μου στέλλη το φύλλον-του εδω να περνώ τις ώρες κάποτε»[8].

Και τα δυό αποσπάσματα είναι ισχυρά για την πατρότητα των διηγημάτων. Το πρώτο αποτελεί σίγουρη απόδειξη και το δεύτερο σοβαρή ένδειξη.

3. Στο διήγημα «Η τρελλή» διαβάζουμε:

«Ο νέος έκυψεν εις το βιβλίον-του μουρμουρίζων, «των κύκλων αι περιφέρειαι είναι προς αλλήλας ως αι ακτίνες αυτών, αι δε επιφάνειαι ως τα τετράγωνα των ακτίνων»[9]

Είναι φανερό ότι ο συγγραφέας του κειμένου ξέρει από μαθηματικά. Και όπως έχει αναφερθεί ο Ελευθεριάδης σπούδασε φυσικομαθηματικά.

4. Από τα διηγήματα «Η τρελλή» και «Ευτυχής πρωτοχρονιά» σχηματίζουμε την εντύπωση ότι ο συγγραφέας ξέρει καλά την Αθήνα. Γράφει για παράδειγμα στην «Τρελλή».

«Η οδός Αραχώβης είναι μια στενή και κατηφορική οδός της συνοικίας Νεαπόλεως των Αθηνών εις την οποίαν κατοικούν κατά προτίμησιν οι φοιτηταί»[10]

Και ο Κ.Γ. Ελευθεριάδης έζησε και σπούδασε στην Αθήνα. ΄Υστερα απο αυτά δε νομίζω να υπάρχουν περιθώρια για να αμφισβητήσει κανείς την ιδιότητα του Κ.Γ. Ελευθεριάδη σα δημιουργού των έξη διηγημάτων. Εξάλλου η γλωσσική-τους αντίληψη, το ενιαίο-τους ύφος και η κοινή-τους επίδρασις μας οδηγούν στο ασφαλές συμπέρασμα ότι όλα είναι έργα του ίδιου ανθρώπου.

Μερικές πρώτες παρατηρήσεις

Τα διηγήματα του Κ.Γ. Ελευθεριάδη μια και αντλούν τα θέματά-τους από την καθημερινή ζωή των απλών ανθρώπων της Κύπρου[11] θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν γενικά και κάπως αόριστα ως ηθογραφικά. ΄Ομως δεν είναι μόνο ηθογραφικά γιατι ο Κ.Γ. Ελευθεριάδης πάντοτε προχωρεί πιο πέρα από την απλή περιγραφή της ζωής. Η έντονη

7. «Αυγή», αρ. 22, σ. 3

8. «Αυγή», αρ. 1, σ. 6

9. «Αυγή», σ. 8

10. «Αυγή», σ. 8

11. Δε χρησιμοποιώ καν τη φράση της «αγροτικής ζωής» γιατι ουσιαστικά στην Κύπρο στις αρχές του 20ου αιώνα δεν υπάρχουν καλα-καλα αστικά κέντρα. ΄Ολη η ζωή σχεδόν είναι αγροτική.

κοινωνικότητά-του τον οδηγεί στη σάτιρα ή την καταγγελία, με παρρησία μάλιστα, διαφόρων σοβαρών «ασθενιών» της εποχής-του, όπως ήταν η τοκογλυφία[12], που πραγματικά μάστιζε τον τόπο στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα, η απροκάλυπτη καταπίεση του φτωχού από τον πλούσιο[13], ο λογιωτατισμός που οδηγούσε σε αστείες καταστάσεις[14], κλπ.

΄Ετσι τα διηγήματα που εξετάζουμε αποκτούν μια άλλη διάσταση, θά΄λεγα ιθαγένεια, που δύσκολα μπορεί να βρεί κανείς όμοιά-της στην πεζογραφία της Κύπρου του 1900 ή του 1910.

Στη γλωσσική αντίληψη και στην τεχνική ο Κ.Γ. Ελευθεριάδης χωρίς καμμιά αμφιβολία ακολουθεί το μεγάλο Σκιαθίτη πεζογράφο, τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη. Γλωσσικά οι περιγραφές-του είναι σε μια καλή και συχνά χυμώδη καθαρεύουσα, που δε φτάνει ποτέ σε ακρότητες, αντίθετα μάλιστα υποχωρεί και δίνει τη θέση-της, στους διαλόγους, στην απλή νεοελληνική ή το Κυπριακό ιδίωμα. Δηλαδή ακολουθεί ξεκάθαρα την τακτική του δασκάλου-του. Εξάλλου στην τεχνική-του ο Κ.Γ. Ελευθεριάδης είναι ακόμα πιο κοντά στον Παπαδιαμάντη... Και στον τρόπο που εισάγει τα πρόσωπά-του, στα επίθετα ή στα παρατσούκλια που τους δίνει, τον τρόπο που ανελίσσει το μύθο-του, στο τρόπο που κλείνει το διήγημά-του κλπ.

Με δυό λόγια βρισκόμαστε μπροστά σε μια από τις πολλές περιπτώσεις της άμεσης επίδρασης ενός Κυπρίου λογοτέχνη από την ελλαδική λογοτεχνική πραγματικότητα. Μόνο που στη συγκεκριμένη αυτή περίπτωση, επειδή ο δέκτης ήταν αρκετά ταλαντούχος, το αποτέλεσμα και αξιόλογο είναι και όπως είπα «ιθαγενές».

Φυσικά όσα λέχτηκαν πιο πάνω θα μπορούσαν να τεκμηριωθούν με παραδείγματα και με μια συγκριτική μελέτη του έργου του Παπαδιαμάντη και του Ελευθεριάδη. ΄Ομως μια τέτοια ενασχόληση δεν είναι της στιγμής αυτής. ΄Αλλωστε πολλά στοιχεία που αναφέρθηκαν θα διαφανούν από τη δημοσίευση του «΄Ερως ανίκατε» που ακολουθεί:

Τελικά σαν κατακλείδα, μπορούμε να πούμε, ότι τα διηγήματα του Ελευθεριάδη μαζί με τα «Κυπριακά διηγήματα» του Δημοσθένη Σταυρινίδη[15] και ίσως κάποιες απόπειρες του Γιάννη Σταυρινού Οικονομίδη, της ίδιας εποχής[16] είναι ότι καλύτερο ξέρουμε ώς τώρα για τη διηγηματογραφία της Κύπρου του τέλους του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ου.

12. «Ευτυχής πρωτοχρονιά»

13. «΄Ασπροι σκλάβοι»

14. «΄Ερως ανίκατε»

15. Κυπριακά διηγήματα, Λευκωσία, 1898.

16. Τα πρώτα διηγήματα, Αθήνα, 1915. Εδώ δεν αναφέρονται καθόλου κάτι πρώιμες προσπάθειες του Νίκου Νικολαΐδη που πολύ λίγα χρόνια μετά θάναι ο «πεζογράφος» της Κύπρου, έστω κι αν έζησε στην Αίγυπτο.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ

ΕΡΩΣ ΑΝΙΚΑΤΕ...

διήγημα

Α΄

Εις ένα από τα μικροξενοδοχεία εκείνα που ξεφυτρώνουν εν Λευκοσίᾳ γύρω από τα χάνια δια να εξυπηρετούν με την ύποπτον μαγειρικήν-των τας ανάγκας των χωρικών, όπως τα χάνια εκείνας των ζώων-των, ο Χατζηλοΐζος Χάσικος, εύπορος χωρικός, μπροεστός του χωρίου Μ.... εδείπνει μίαν Πέμπτην ομού με την κυρά Χατζήναν την γυναίκα-του και την Τταλλούν, την εύμορφην και μονάκριβην κόρην-του. Στριμωγμένοι και οι τρείς-των εις μίαν γωνίαν του μακρού τραπεζίου το οποίον κατελάμβανε, μαζί με την εστίαν, ολόκληρον το στενόμακρον μαγαζάκι, ωμίλουν όσον το δυνατόν χαμηλοφώνως και προσεπάθουν να μη λαμβάνουν μέρος εις τας συνδιαλέξεις των άλλων ομοτραπέζων-των χωρικών, οι οποίοι έτρωγον, θορυβωδώς συζητούντες και συγκρούοντες τα ποτήριά-των. Ο Χατζηλοΐζος εύσωμος πενηντάρης χωρικός, ξανθός και γαλανόφθαλμος, με λευκόν δια Κύπριον χωρικόν δέρμα, εις ό ώφειλε και το *παρατσούκλι*-του, ζωηρός και ρωμαλέος, έχαπτε μεγάλα τεμάχια λευκού άρτου τα οποία ενέβαπτε με ήθος σοβαρόν και περιεσκεμμένον ως να ετέλει ιεροτελεστίαν, εις την σάλτσαν του ενώπιόν-του *ττ αβά* ενώ η Χατζήνα-του, εξ ίσου σοβαρά και σκεπτική, μόλις έφερεν εις τα χείλη-της την σιδηράν περόνην-της με τα *κουπέπια* τα οποία εκολυμβούσαν εις την κόκκινην σάλσαν του πινακίου-της. Η Τταλλού έτρωγεν ησύχως τηρούσα τους οφθαλμούς χαμηλωμένους όπως ήρμοζεν εις μίαν κόρην ευρισκομένην ενώπιον τόσων ανδρών ξένων και εγχωρίων.

Η Τταλλού ωμοίαζε τον πατέρα-της κατά την ξανθήν κόμην, το λευκόν δέρμα και το ωραίον ανάστημα και την μητέρα-της κατά τους καστανούς οφθαλμούς με τάς μακράς βλεφαρίδας και τα καμαρωτά μαύρα φρύδια. ῞Ητο ωραιοτάτη κόρη. Τύπος ελληνικής καλλονής, εξ εκείνων που συχνά απαντώνται εις τα χωρία της Κύπρου. Η χάρις-της, η φυσική και απροσποίητος προστιθεμένη εις την καλλονήν-της, την είχον καταστήσει εξακουστήν εις όλα τα πέριξ χωρία και είχε τρελλάνει όλους τους νέους του χωρίου-της αφ᾽ότου μόλις ήτο έφηβος, συντελούσης και της όχι μικράς προικός-της. Η κτηματική περιουσία του Χατζηλοΐζή υπελογίζετο εις πολλάς χιλιάδας λιρών, κερδηθείσας, ως διέδιδον αι κακαί γλώσσαι, δια της ανακαλύψεως σπουδαίων αρχαιοτήτων εις το χωράφι του Χατζηλοΐζή και λαθραίως εξαχθεισών υπό τινος ξένου αρχαιοκαπήλου τον οποίον ο Χατζηλοΐζής συχνά εφιλοξένει εις το χωρίον-του. Οπωσδήποτε όμως και αν ετέθησαν αι βάσεις της περιουσίας-του, ο φιλόπονος χωρικός, βοηθούμενος και υπό της συζύγου-του, δεν παρέλειπε να την αυξάνῃ διαρκώς, εργαζόμενος ακαταπαύστως και οικονομών την δεκάραν, όπως όλοι οι χωρικοί-μας. Η ευπορία-του δεν τον εμπόδιζεν να εγείρεται εις τας δύο μετά το μεσονύκτιον τρίς της εβδομάδος, ίνα ποτίσῃ τους κήπους-του ή να κατέρχεται πεζός εις Λευκοσίαν οδηγών προ αυτού τους φορτωμένους με *λεμόνια* και *κολοκάσιν* όνους-του.

Δεν είνε λοιπόν παράδοξον πως η προξενειές εκτυπούσαν καθημερινώς την πόρταν της κυρά Χατζήνας αφ᾽ ότου η κόρη-της εις ηλικίαν δέκα τριών ετών απεφοίτησε του σχολείου του χωρίου-της. Αλλ᾽ η κυρά Χατζήνα δεν εβιάζετο να υπανδρεύσῃ την κόρην-της. «Γιατί; έναν παι᾽ίν το είχασιν, ίντα να βιαστοῦν να το δώσουν τσ᾽αί να μείνουν γέρημοι τσ᾽αί κούκκουροι»; Το αληθές είνε ότι της τσ᾽υρά Χατζήνας δεν της ήρεσε κανένας από τους προτεινομένους γαμβρούς. Κόρη προεστού και σύζυγος επίσης προεστού του χωρίου, η πλουσία αύτη χωρική, μίαν είχε φιλοδοξίαν: να δώσῃ εις την κόρην-της σύζυγον ουχί χωρικόν αλλά «κασαπαλήν» ανεπτυγμένον και μορφωμένον και το σπουδαιότερον, ο οποίος να μη έχῃ συγγενείς μέσα εις το χωρίον οι οποίοι να γίνουν «ίσια μητά-της». Εις ταύτα είχε σύμφωνον και τον σύζυγόν-της, καίτοι ορμώμενον απ᾽ άλλων αρχών. Ο αγαθός χωρικός εσκέπτετο ότι αφού δεν ηυτήχησε να αποκτήσῃ υιόν τον οποίον να σπουδάσῃ, και μορφώσῃ, όπως έκαμνον ήδη δύο συγχώριοί-του που είχαν υιούς εις το Γυμνάσιον της Λευκοσίας, το καλλίτερον μέσον δια να διατηρήσῃ την επιβολήν-του εις το χωρίον, ήτο να κάμῃ γαμβρόν «όπως πρέπει». Και τον *όπως πρέπει* αυτόν γαμβρόν ενόμισεν ότι εύρεν εν τῳ προσώπῳ του διδασκάλου κ. Αργυρίου Α. Αργυριάδου εκ Λευκοσίας, όστις από διετίας διηύθυνε το σχολείον του χωρίου και προεκάλει τον φανερόν θαυμασμόν των πρεσβυτέρων χωρικών και τα κρυφά σκώμματα των νεωτέρων δια της σοφίας-του και της ψαλτικής-του δεινότητος.

Τῳόντι ο κύριος Αργύριος ήτο είς εκ των τύπων εκείνων των διδασκάλων, οίτινες όσον γελοίοι θα εφαίνοντο εις μίαν πόλιν, τόσον εκτιμώνται και θαυμάζονται παρα τοίς χωρικοίς-μας. Δια τον κ. Αργύριον δεν υπήρχον αυγά, περιβόλια, μούλες και νερό εν τῳ χωρίῳ αλλά μόνον ωά, κήποι, ημίονοι και ύδωρ και η στομφώδης και υπερκαθαρεύουσα φρασεολογία-του εν τῳ καφενείῳ του χωρίου ως και η οξεία και έρρινος φωνή-του, με την οποίαν έλεγε τον Απόστολον και έψαλλεν εις την Εκκλησίαν κάθε Κυριακήν, τον είχον επιβάλει εις την εκτίμησιν του απλοϊκού Χατζηλοΐζή ο οποίος «τον έβαλεν εις τ᾽ αμμάτιν» δια γαμβρόν.

Κάποιες κρυφοενέργειες της κυρά Χατζήνας και ψιλοκουβέντες του γέροντος Χατζηττοφή του αζά, είχαν μεσοτελειώσει την δουλειάν και ο διδάσκαλος, ο οποίος δεν ήτο κουτός ανέμενε με καρδιοκτύπι την ποθητήν ημέραν καθ᾽ ήν θα ετελείωνον επισήμως τα πράγματα και θα καθίστατο ο ευτυχής μνηστήρ της ωραίας και πολυφέρνου Τταλλούς. Εννοείται ότι την τελευταίαν ταύτην, ούτε έλαβον τον κόπον να ερωτήσωσιν οι γονείς-της. Γιατί να την ερωτήσουν αφού το ήθελαν αυτοί; ῎Επειτα τί είχεν ο δάσκαλος; Μήπως δεν ήτον ώμορφος, θεωράτος, ψηλός, παχύς, εγγράμματος, καλλίφωνος, με κολλάρα και ρεμπούπλικα και μάλιστα τας Κυριακάς και εορτάς με «πομπέ;» βέβαια καλλίτερον δεν ήθελεν.

Καί όμως! αν την ηρώτων αυτήν, ίσως με πολύν δισταγμόν και φόβον, αλλά και με σταθεράν απόφασιν, θα το έλεγε κοφτά, ότι παρά τον διδάσκαλον με τα τόσα-του εκθαμβωτικά προσόντα αυτή θα προετίμα..... α ναί, θα προετίμα, αλλ᾽ αυτό ήτο το μυστικόν της παρθενικής-της καρδίας, τον Τζυρκαλλήν της Κακουλλούς᾽ τον ωραιότερον νέον, τον καλλίτερον χορευτήν, τον δεξιώτερον κυνηγόν αλλ᾽ όχι, φεύ, και τον πλουσιώτερον ή εγγραμματώτερον του χωρίου-των.

῎Ισως να μην ήτο και τόσον άσχημος γαμβρός ο Τζυρκαλλής δι ένα πενθερόν ολιγώτερον φιλόδοξον και μίαν πενθεράν ολιγώτερον υπερήφανον. Διότι ήτο άξιος και ικανός εις όλα αυτός ο διαολο-Τζυρκαλλής. Μείνας ενωρίς ορφανός εκ πτωχού πατρός, έλαβε την ανατροφήν εκείνην των εγκατελελειμμένων υπό της Μοίρας παιδίων, εις τα οποία η αυτενέργεια, η αυτοπεποίθησις, η δραστηριότης και το θάρρος αναπτύσσονται ενωρίς και παρασκευάζουσι τους θαυμασίους βιοπαλαιστάς οι οποίοι καταλήγουν εις τας ανωτάτας βαθμίδας της κοινωνίας ή της αγχόνης. Η μήτηρ-του, η τζυρά Κακουλλού, φρόνιμη και ακούραστη γυναίκα, θεοσεβής και αρκετά ανεπτυγμένη δια χωρικήν, επειδή είχε χρηματίσει υπηρέτρια εν Λευκοσία, εδίδαξε τον υιόν-της να θεωρῄ την εργασίαν ως το παν εις τον κόσμον δι εκείνους των ανθρώπων οίτινες, ως αυτός, εστερούντο επαρκούς κτηματικής

περιουσίας. Από παιδί ο Τζυρκαλλής, αφ᾽ ότου ετελείωσε το σχολείον του χωρίου-του ειργάζετο εις τα κτήματα του Χατζηλοΐζου και άλλων συγχωρίων-του πλουσίων, είτε ως καλλιεργητής κήπων, είτε ως ζευγηλάτης, θεριστής, ξυλοκόπος κτλ., επιδιδόμενος μετά πάθους εις το κυνήγιον οσάκις δεν είχεν άλλην ασχολίαν και εις τον χορόν και το άσμα κατά τας εορτάς και τους γάμους, ότε διέπρεπεν ως πρώτος α σ ί κ η ς του χωρίου. Και θα ήτο τελείως ευτυχής άνθρωπος ο Τζυρκαλλής, εαν από δύο ετών ο υιός της Κυπρίας θεάς δεν ετόξευε την μ ε ρ α κ λ ή τ ι κ η ν καρδίαν-του με τα φαρμακερά-του βέλη, δια την ωραίαν Ταλλούν. Ο καλός νέος εγνώριζε καλώς την φιλοδοξίαν του Χατζηλοΐζου και της συμβίας-του και δια τούτο δεν επαραξενεύθη πολύ όταν, ενθαρρυνόμενος από μερικά γλυκά βλέμματα της Ταλλούς, τα οποία εμαρτύρουν ευγλώττως ότι δεν επληγώθη μόνος αυτός υπό του έρωτος, ετόλμησε να μηνύση εις τον Χατζηλοΐζον προξενειές, και έλαβε «την καλήν απολογίαν» κατά την έκφρασιν της κυρά Χατζήνας. Το πράγμα είχε γείνη προ τεσσάρων περίπου μηνών, δηλαδή ῾ξώλαμπρα. ῾Εκτοτε ο Τζυρκαλλής άλλαξεν εντελώς Ειργάζετο ολίγον, εκυνήγει χανόμενος μόνος μέσα εις τα δάση επι ημέρας, και πολλάκις, πίνων, ανεστάτωνε το ήρεμον χωρίον με τα παθητικά τραγούδια-του, τα οποία έκαμναν την καρδίαν της Ταλλούς να αιμοστάζη. Μία γραία, φίλη της μητρός-του και της κυρά Χατζήνας, του ανεκοίνωσε τα σχέδια του Χατζηλοϊζή δια τον διδάσκαλον αλλά τον εβεβαίωσεν ότι «ο νούς της κόρης ήταν πάνω-του».

Αυτό εξήψε τον Τζυρκαλλήν εις μέγαν βαθμόν. Εαν ο διδάσκαλος ήτο ακόμη εις το χωρίον, ωρισμένως κακά την είχεν. Αλλ᾽ είχεν αναχωρήση περιχαρής εις Λευκωσίαν ίνα προπαρασκευασθή δια την ευτυχή ημέραν, συμφωνήσας μετά της επιτροπής να επανέλθη τον Σεπτέμβριον. Και ο Τζυρκαλλής, ίνα αποτρέψη αυτό το μ ό ρ σ ι μ ο ν ἦ μ α ρ, ως θα έλεγεν ο διδάσκαλος, ήτο έτοιμος να πράξη τα πάντα. Επανειλημμένως εδοκίμασε να συναντήση την ωραίαν κόρην και να της προτείνη σχέδια φυγής παράτολμα και τρελλά, πλην απέτυχε, πολλάκις κινδυνεύσας να συλληφθή ως κλέπτης μέσα εις τον κήπον του Χατζηλοϊζή, ο οποίος κάτι εμυρίσθη τέλος πάντων, και απεφάσισε να επισπεύση τους αρραβώνας, δια να κόψη τας ελπίδας του Τζυρκαλλή. Δια τούτο παραλαβών την γυναίκα και την κόρη-του, κατήλθεν εις Λευκωσίαν δια να ψ ο υ μ ν ί σ ο υ ν εις τα εμπορικά και παραλάβουν τον εναγωνίως περιμένοντα κ. Αργυριάδην, μετα του οποίου θα απήρχοντο εις την πανήγυριν του Αγ. Παντελεήμονος (όπου η κυρά Χατζήνα «είχεν ταμένην» την κόρην-της όταν είχεν ασθενήσει κάποτε) και εκείθεν εις το χωρίον-των, όπου θα ετελούντο επισήμως οι αρραβώνες τους οποίους θα ηυλόγει ο Μητροπολίτης εις τον Αγ. Παντελεήμονα. Ιδού διατι συναντώμεν τα τρία πρόσωπα της διηγήσεώς-μας εις το μικρομαγειρείον της πρωτευούσης και ιδού διατι είνε όλοι σκεπτικοί.

Το δείπνον ευρίσκετο περι το τέλος-του. Ο Χατζηλοϊζής εκένωνε και το ποτήριον του μαύρου κρασιού, το οποίον η Χατζήνα δεν έπινεν, επειδη ήσαν και άλλοι ᾽στο τραπέζι, και ητοιμάζετο να εγερθή, ότε μια «Καλησπέρα» εις ην έσπευσαν να απαντήσωσιν όλοι οι εντός του μαγειρείου, τον έκαμε να στρέψη προς την είσοδον, όπου ήδη ήσαν στραμμένα τα ωραία καστανά όμματα της Ταλλούς. ῾Ητο ο Τζυρκαλλής, αρκετά πιωμένος, ως εφαίνετο. Οι χωριανοί-του έσπευσαν να τον ερωτήσουν την αιτίαν της αφίξεώς-του και εκείνος ως να εζήτει αφορμήν, έσπευσε να απαντήση μεγαλοφώνως. —«῾Εφερα καμμιάν τρακοσιάν όξεινα να πουλήσω. ύστερα ᾽ν να πάω ᾽στον Αην Παντελεήμονα για το παναΰριν τζ᾽ αι ποτζεί ολόϊσα στο χωρκόν μας.»

Ο Χατζηλοΐζης και η γυναίκα του εκυττάχθησαν ωχροί: Τί θα συνέβαινεν άρα γε με αυτόν τον τρελλόν ο οποίος θα τους ακολουθούσε εκεί όπου επήγαιναν δια την υπόθεσιν που αυτός τόσο θα ήθελε να ματαιώση; Μόνον της Ταλλούς τα καστανά όμματα ήστραψαν από χαράν κάτω από τας μακράς βλεφαρίδας-των, χωρίς η αστραπή-των να διαφύγη τα βλέμματα του Τζυρκαλλή.

῾Ηδη οι χωρικοί σταυροκοπούμενοι ηγείροντο εκ της τραπέζης και απήρχοντο να κοιμηθώσιν. Ο Χατζηλοϊζής και αι δυο γυναίκες απεσύρθησαν εις έν από τα δωμάτια του

παραπλεύρως χανίου᾽ αλλ᾽ εαν τις ηρώτα και τους τρεις, ότε την αυγήν της επομένης ηγέρθησαν, εαν έκλεισαν τα όμματα καθ᾽ όλην την νύκτα, βέβαια δεν θα ηδύναντο να το ορκισθώσιν.

Β᾽

Μακρά συνοδεία χωρικών, εβάδιζεν επί της οδού ήτις άγει εκ της Μονής Αγ. Παντελεήμονος εις το χωρίον Μ... την αυγήν της 28 Ιουλίου, ανήμερα της εορτής του Αγίου. ῾Ησαν χωριανοί από το χωρίον Μ. και πολλοί από τα περίχωρα ελθόντες δια προσκύνημα απλώς ή δι᾽ αγοραπωλησίας. Οι μεν διεκρίνοντο από τους δε ευκόλως. Οσοι είχαν έλθη δια προσκύνημα ήσαν ανεβασμένοι εις στρωμένας υψηλάς «καβάλλες» με δισάκκια, ταγάρια και παπλώματα ή μάλλινα κεντητά σεντόνια᾽ ενώ όσοι επήγαν να πωλήσουν ή να αγοράσουν εκάθηντο επι των υποζυγίων-των, φορτωμένων με ογκώδη δισάκκια ριγμένα επί των απλών σαμαρίων των ζώων.

῾Ητο μόλις η τετάρτη πρωϊνή ώρα και εις την Ανατολήν αμυδρά λάμψις εχρύσωνε τον ορίζοντα και καθίστα διακριτά τα αντικείμενα εις απόστασιν τινα. Πάχνη εκάλυπτε τα φύλλα των παρά την οδόν δένδρων και αι μαγευτικαί απόπνοιαι των φυτών του βουνού, του θ ρ ο υ μ π ι ο ύ και της ξ υ σ τ α ρ κ ά ς, εμέθυον τον οδοιπόρον. Πνοή ανέμου δεν εφύσα και η σιωπή εβασίλευεν εις όλην την κοιλάδαν επί της μιας πλευράς της οποίας ελικοειδως ανερριχάτο η ατραπός την οποίαν επιπόνως ανήρχοντο οι άνθρωποι και τα ζώα της συνοδείας του χωρίου Μ. και περιχώρων. Η ατραπός ήτο στενή και τα ζώα δεν ηδύναντο να βαδίζουν ειμή κατά την σειράν καθ᾽ ήν είχον εκκινήσει, το έν όπισθεν του άλλου. Εμπρός όλως-διόλου ευρίσκετο η ωραία Ταλλού. Στολισμένη ως κούκλα, με τα «γρουσά»-της εις πολλαπλάς σειράς πέριξ του λαιμού, με τα μακρά «σκολαρήκια»-της, τα «μαρκαριταρένα» εις τα ώτα και πολυάριθμα αργυρά και υάλινα βραχιόλια εις τας λευκάς ωλένας-της, ωμοίαζε μάλλον προς κομψοτέχνημα ή πλάσμα ζωντανόν. Το πρόσωπό-της, ήτο ελαφρώς ωχρόν και το περίλυπον ήθος-της, και ο μαύρος κύκλος πέριξ των ωραίων οφθαλμών-της εδείκνυον ότι είχε κλαύσει την νύκτα. Η μεγαλοπρεπής ημίονος επί της οποίας επέβαινεν, έν από τα καυχήματα του Χατζηλοΐζου, όστις εθεωρείτο ως ο καλλίτερος ζωοτρόφος της επαρχίας-του, εβάδιζε προσεκτικά και με μεγαλοπρέπειαν ως συναισθανομένη το πολύτιμον φορτίον το οποίον έφερε, τεντώνουσα τα ώτα και ρωθωνίζουσα ισχυρώς από καιρού εις καιρόν, όταν ήρχιζε νέα καμπή της στενής και επικινδύνου ατραπού. Η Ταλλού, παραδεδομένη εις λυπηράς σκέψεις και ρεμβασμούς, είχεν αφήση τον χαλινόν, εμπιστευομένη εις την ευφυΐαν και το ένστικτον του ζώου περί της οδού, όπερ είνε και το ασφαλέστερον εις τοιαύτας περιστάσεις.

῾Οπισθεν αυτής η μήτηρ-της, περιτυλιγμένη εις πολυάριθμα μανδύλια και σάλια, επέβαινεν υπομονητικής και πράου «μουλλέττας» την οποίαν δεν έπαυεν να παροτρύνη και να τύπτη μουρμουρίζουσα κατά την συνήθειαν των χωρικών, αράς και αναθέματα κατά του ζώου εντελώς χωρίς λόγον. Κατόπιν των δυο γυναικών, ο Χατζηλοΐζος, επιβαίνων υψηλής και ωραίας όνου, έστρεφε συνεχώς αναλλάσσων διακεκομμένην τινα συνομιλίαν μετά του όπισθεν αυτού κ. Αργυριάδου, μεγαλοπρεπώς επιβαίνοντος της μούλας την οποίαν είχεν ενοικιάσει από κάποιον «κυρατζήν» δια την περίστασιν. Εφόρει τα εορτάσιμά-του ο αγαθός διδάσκαλος, μαύρο φασονέ σακκάκι, γελέκο του ιδίου χρώματος πολύ ανοικτόν και στακτί ριγωτό πανταλόνι. Κολλάρον υπερύψηλον και πλατύς κόκκινος λαιμοδέτης, με το περιλάλητον πλατύγυρον «πομπέ» και η απαραίτητος τεραστία ομβρέλλα και έν μπαστούνι με οστεΐνην λαβήν, ομού κρατούμενα, συνεπλήρουν τον στολισμόν του διδασκάλου, περί του οποίου εγίνετο τόσος λόγος εις το χωρίον Μ. και τα πέριξ.

῾Οπισθεν του διδασκάλου ήρχοντο πολλοί χωριανοί και άλλοι από τα πλησιόχωρα, συν γυναιξί και τέκνοις, έμποροι και προσκυνηταί. Τελευταίοι ήρχοντο μία παρέα νέων και μεταξύ αυτών ο Τζυρκαλλής, ευθύμως,κατά το φαινόμενον, επιβαίνων του οναρίου-του και συνδιαλεγόμενος μετά των συνοδοιπόρων. Ολοι εν τούτοις εγνώριζον ότι του Τζυρκαλλή η

ευθυμία ήτο προσπεποιημένη. ῾Ολοι εγνώριζον ότι την δείλην της προηγούμενης μέσα εις την «βράσιν του παναΰρκου» ο Χατζηλοΐζος με την γυναίκα και την κόρην-του, τον Χατζηττοφήν τον αζάν και τον κ. Αργύριον Αργυριάδην, μετέβησαν εις επίσκεψιν του Μητροπολίτου, όστις παρακληθείς δι᾽ ευγλώττου λογιδρίου του διδασκάλου, ηυλόγησε τα δυο χρυσά δακτυλίδια, τα οποία έμελλαν κατόπιν εις το χωρίον-των να ενώσουν εις μνηστείαν αρραγή τον διδάσκαλον μετά της κόρης. Ο Τζυρκαλλής εγνώριζεν πάντα ταύτα εξ όσων είδε και εξ όσων επροθυμοποιήθησαν μερικοί νέοι χωριανοί να του ῾πούν, με την ελπίδα οτι θα έκαμνεν «κανέναν κίνημα» ικανόν να «ρεζιλέψη» τον Χατζηλοΐζον, τον οποίον εφθόνουν και τον διδάσκαλον, τον οποίον δεν εχώνευον. Αλλ᾽ ο Τζυρκαλλής «εν ήτουν μωρόν». Προσεποιήθη ότι ουδέν έβλεπεν και μάλιστα απέφυγεν επιμελώς να μεθύση μήπως κάμη τι παρά την θέλησίν-του και γείνη «κορόϊδον» εμπρός σε «ούλην την Τζύπρουν» ήτις πράγματι αντεπροσωπεύετο εις την μεγάλην εκείνην πανήγυριν.

Και τώρα, όλα αυτά εσχολιάζοντο και εψιθυρίζοντο από τους χωρικούς της συνοδείας, σιγά σιγά και με τρόπον και όλοι εξήγον κρίσεις και συμπεράσματα διάφορα: Αι γυναίκες, που εφθονούσαν την Ταλλούν δια την καλλονήν και τα πλούτη-της, έλεγαν ότι «ο δάσκαλος έν᾽ και πολλύς-της κ᾽ ένι αντροπή-της να κάμνη νάζιν». Οι γέροντες εφοβούντο ότι ο Τζυρκαλλής, ή θα έφευγεν από το χωρίον ή θα εσκότωνε τον δάσκαλον και θα τον εκρεμάζαν. Οι νέοι ετάσσοντο με το μέρος του Τζυρκαλλή και υπισχνούντο να καταστήσωσι τον βίον αβίωτον εις τον διδάσκαλον εν τω χωρίῳ.

Γ΄

Το ρυθμικόν κροτάλισμα των ζώων κατέπνιγε τους ψιθυρισμούς των χωρικών, και εφαίνετο ότι άκρα σιγή επεκράτει εις την μακράν σειράν των χωρικών, η οποία ανειλίσσετο επάνω εις το βουνόν, ακολουθούσα τας καμπάς της ατραπού. Αριστερά, υψούτο βραχώδες και άγριον το βουνόν ενώ δεξιά έχαινεν αποτόμως κρημνώδης φάραγξ απροσδιορίστου βάθους και τόσον απότομος ώστε ούτε εις σαύρας να ήνε προσιτή. Πυκνοί ακανθώδεις θάμνοι, «παλλούρες» και «μαζιά» και κάπου κάπου κανέν δένδρον άγριον εφύοντο εις την πλευράν της χαράδρας ενώ, εις το βάθος το φοβερόν και ιλιγγιώδες, μόλις διεκρίνοντο χλοάζουσαι πυκναί ροδοδάφναι και μυρσίναι και ηκούετο ασθενής μορμυρισμός ρέοντος ύδατος.

Αίφνης, οξεία φωνή γυναικός διέκοψε την σιγήν, αντηχήσασα εις το βάθος του κρημνού και φωναί γυναικών και ανδρών «Παναΐα-μου βοήθα» «βουράτε κοπέλια» «το παιδίν-μου Τζυρά-μου» αναστατώσασαι τους κατόπιν ερχομένους. Η συνοδεία εστάθη. Οι άνδρες επέζευσαν και δια μυρίων προφυλάξεων έσπευσαν δια της πλευράς του βουνού προς τον Χατζηλοΐζον και την Χατζήναν, ήτις εδέρνετο και ετραβούσε τα μαλλιά-της με απελπισίαν. Δέκα βήματα εμπροστά, η μούλα της Ταλλούς, χωρίς την αναβατίδα-της, ίστατο τρομαγμένη, με τεντωμένα αυτιά, με την καβάλλαν χαλασμένην και το σάγμα κλίνον δεξιά. ῾Ενας χωρικός ήρπασε το ζώον εκ του χαλινού δια να μη φύγη και όλοι ηρώτων εναγωνίως την κυρά Χατζήνα τι συνέβη. Και εν ακαρεί εγνώσθη ότι, καθώς εβάδιζαν, ένας λαγώς επήδησεν έπροσθεν του ζώου το οποίον εστράφη τόσο αποτόμως ώστε η αφηρημένη αναβάτις εκρημνίσθη εις το κενόν το οποίον έχαινε δεξιά᾽ και όλοι κύπτοντες άνω της αβύσσου, διέκριναν το σώμα της νεάνιδος, πεντήκοντα περίπου πόδας πάρα κάτω, μέσα εις ένα σύμφυρμα ακανθωδών θάμνων, που προεξείχε της καθέτου πλευράς της χαράδρας. Το σώμα ήτο ακίνητον ᾽ προφανώς η κόρη είχε λιποθυμήσει αλλά, κατά πάσαν πιθανότητα, δεν έπαθε τίποτε σοβαρόν εκτός εκδορών και αμυχών. Εάν η πτώσις εξηκολούθει αναμφιβόλως θα συνετρίβετο εις το βάθος της χαράδρας ᾽ αλλ᾽ οι ακανθώδεις εκείνοι θάμνοι την έσωσαν, ανακόψαντες την θανατηφόρον πτώσιν.

῾Εως ότου σχηματισθή ο συλλογισμός αυτός εις τον νουν των χωρικών, επεκράτησε θανάσιμος σιγή. ῾Υστερα δια μιάς μία κραυγή ηγέρθη και βοή και θόρυβος απερίγραπτος.

Καθένας έλεγε την γνώμην-του και προσεπάθει να επικρατήση φωνάζων. Ο Χατζηλοΐζης εφώναζε να τον δέσουν με τα σχοινιά των σαγμάτων και να τον καταβιβάσουν μέχρι της κόρης. Ο διδάσκαλος, ανεβασμένος εις τες σκάλες της μούλας-του, εδημηγόρει «όπως σπεύση τις εις παρακείμενον χωρίον και κομίση κλίμακας» και η κυρά Χατζήνα κλαίουσα, ήθελε να ριφθή εις τον κρημνόν. Μία χωριανή εψιθύριζεν ήδη εις το ούς μιας άλλης, υποβλέπουσα τον Τζυρκαλλήν: «έν᾽ επίτηδες που έππεσεν, για να σκοτωθή, για το χαττήριν του γιου της Κακουλλούς». Ο δε Τζυρκαλλής, ευθύς εκ των πρώτων αντιληφθείς περί τίνος επρόκειτο, έσκυψεν αποτόμως άνωθεν του κρημνού και με συνεσφιγμένους οδόντας και στυγνήν όψιν εξήταζε την απότομον πλευράν της χαράδρας. Ούτε λέξις έφυγε του στόματός-του. ῾Ενας φίλος-του τον ήρπασεν από την σέλλαν της βράκας, διότι εκινδύνευσε να κρημνισθή από το σκύψιμον. ῾Επειτα αποτόμως, ως αν εύρε ό,τι εζήτει, εκάθησεν εις το χείλος του κρημνού και με ταχέα κινήματα έβγαλε τες «βιδελλένες ποδίνες»-του με τις κίτρινες πούλιες, ύψωσε την σέλλαν της «μπροσιαστής» βράκας και αποφασιστικός, ήρχισε να κατεβαίνη. Προς στιγμήν εξηφανίσθη πίσω από μιαν σωρείαν φρυγάνων. Είτα ανεφάνη τριάκοντα πόδας παρά κάτω, έρπων, συρόμενος, κρατούμενος από τας ρίζας των θρουμπιών, πατών εις την ελαχίστην εξοχήν λίθου ή θάμνου και αφινόμενος να πέση ή πηδών με αποφασιστικότητα ανθρώπου απηλπισμένου. ῾Ολων τα όμματα παρηκολούθουν την κατάβασιν αυτήν, το κατρακύλισμα μάλλον, εναγωνίως. Η προτέρα σιγή επανήλθεν. Δεν ηκούετο ή το θραύσιμον ρίζης ή η πτώσις λίθου τινος υπό τους πόδας του Τζυρκαλλή. ῾Ολοι ήσαν ωχροί, εκτός του διδασκάλου, όστις εκινδύνευσε να πάθη αποπληξίαν από το αίμα που του ανέβη εις το κεφάλι. Την στιγμήν εκείνην ο ήλιος επρόβαλε πίσω από παχύ στρώμα ομίχλης, κόκκινος και μεγάλος ως χάλκινος δίσκος.

Ο Τζυρκαλλής προυχώρει. Δεκάκις εκινδύνευσε να πέση και συντριβή είτε διότι εκόπη ρίζα τις την οποία εκράτει ή διότι υπεχώρει λίθος τις επί του οποίου επάτει. Αλλά τέλος, ιδού! Στεναγμός ανακουφίσεως ανεδόθη από τα στήθη όλων. Ο γενναίος νέος επάτει ήδη επί του μικρού ογκώματος το οποίον εσχημάτιζον αι ρίζαι των ακανθωδών θάμνων επί των οποίων ακίνητον ευρίσκετο το σώμα της Ταλλούς. Με κίνημα γενναίον έκυψε, και συγκεντρώσ όλας τας δυνάμεις δια να στηριχθή καλά, ήρπασε την κόρην εις τας αγκάλας-του. Το πρόσωπον και αι χείρες-της ήσαν καθημαγμέναι από τας μικράς εκδοράς που είχαν υποστή, και τα ενδύματά-της κατασχισμένα ᾽ αλλά τίποτε σοβαρόν δεν είχε πάθη.

Περιχαρής, τρελλός από συγκίνησιν και αγαλλίασιν, την έσφιξεν εις τας αγκάλας-του με παραφοράν. ῾Υστερα εστάθη συλλογισμένος μιαν στιγμήν και είτα, ως να έλαβεν οριστικήν απόφασιν, εστράφη προς τα άνω, κρατών πάντοτε εις τας αγκάλας-του την κόρην, και εφώναξεν «Εν έχει τίποτε μόνον κάτι τσαρμαδιές». Οι χωρικοί άνωθεν ανεβόησαν περιχαρείς μερικοί και εχειροκρότησαν. Ο Χατζηλοΐζος εφώναξε «Πόμεινε να σου σύρουμεν σχοινίν να σας τραβήσουμεν.» Αλλ᾽ ο Τζυρκαλλής εστράφη, ήδη προς αυτόν: «Θκειέ Χατζηλοΐζή, διάς-μου-την, οξά ν᾽ αππηήσω κάτω!...» και η φωνή-του αντήχησε μέσα εις την χαράδραν, θερμή παλλομένη από αποφασιστικότητα. Συγχρόνως έκυψεν άνωθεν του κρημνού ωσεί αναμετρών το βάθος το τεράστιον, έτοιμος να εκτελέση την φοβεράν-του απόφασιν.....

Οι χωρικοί όλοι εστράφησαν προς τον Χατζηλοΐζον και τον διδάσκαλον εναγωνίως. Αλλ᾽ αυτός, νεκρός μάλλον ή ζωντανός από φόβον, ούτε εστράφη να ίδη τον διδάσκαλον, ο οποίος κάτι ηθέλησε να πη. Η κυρά Χατζήνα εφώναξεν έντρομος και με λυγμούς. «Διούμενσου-την γυιέ-μου, διούμεν-σου-την» και αυτός επανέλαβεν ως ηχώ. «Διούμεν-σου-την γυιέ-μου. Στάθου και διούμεν-σού-την», ενώ οι χωρικοί επεκρότουν εις την ταχείαν απόφασιν.

Ο Τζυρκαλλής, εις το άκουσμα τούτο έκυψεν εις το πρόσωπον της κόρης και απέθεσεν επί των χειλέων-της φλογερόν φίλημα λέγων «Τορά εν᾽ δική-μου». ῾Υστερα εφώναξε ευθύμως. «῾Εναν σχοινίν, κοπέλλια, να μας τραβήσετε, κ᾽ εβλέπετε τον δάσκαλον έμπα τσ᾽ αππηδήση κάτω.»

Οι περισσότεροι χωρικοί έκλαιον. Οι άλλοι εγέλων. Κατεβίβασαν ένα σχοινί, με το οποίον ανεβίβασαν πρώτα την κόρην και ύστερα τον νέον. Ολίγον νερόν χυθέν εις το πρόσωπό-της, επανέφερε την Ταλλούν εις τας αισθήσεις-της. Και ότε με ολίγας λέξεις η κυρά Χατζήνα της ανεκοίνωσε τα συμβάντα κατά την λιποθυμίαν-της, η ωραία κόρη εκινδύνευσε να λιποθυμήση από την χαράν.

Δ΄

΄Ηδη οι χωρικοί ίππευον εκ νέου και εξεκίνουν δια το χωρίον, θορυβωδώς συζητούντες το επεισόδιον και συγχαίροντες τον Τζυρκαλλήν δια το θάρρος και την ετοιμότητά-του.

Ο διδάσκαλος, συνεχώς πειραζόμενος από τους νεωτέρους των χωρικών, εύρε τρόπον να εξαφανισθή εις το πρώτον δίστρατον που συνήντησαν χωρίς, εννοείται, να φανή έπειτα εις το χωρίον Μ. του οποίου η επιτροπή ηναγκάσθη να ζητήση άλλον διδάσκαλον.

Ο νέος διδάσκαλος ήτο νυμφευμένος και φρόνιμος και αυτός είχε την καλωσύνην να μας διηγηθή την αληθοφανή ταύτην ιστορίαν, ότε κατά Σεπτέμβριον ετελούντο οι γάμοι του Τζυρκαλλή και της Ταλλούς, εις τους οποίους και ο Διευθυντής της «Αυγής» προσεκλήθη, αλλ΄ αντί να τους τιμήση «δια της ευγενούς παρουσίας-του», προετίμησε να γράψη την ιστορίαν-των.

Από το περιοδικό «Αυγή», ΄Ετος Β΄, 21 (15.11.1910) και 22 (15.12.1910). Το κείμενο μεταγράφτηκε στο μονοτονικό. Διατηρήθηκαν οι ορθογραφικές ιδιομορφίες του συγγραφέα.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΒΟΥΤΟΥΡΗΣ

Ο ΑΠΟΗΧΟΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΑΣ ΤΟΥ 1920 ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η νεότερη κυπριακή λογοτεχνία με μια ηλικία γύρω στα εκατό χρόνια, αν συμβατικά ορίσουμε σαν αφετηρία-της τα τέλη του 19ου αιώνα, αρκετά σημαντική τουλάχιστο από άποψη συνέχειας και παραγωγής παραμένει ακόμα αταξινόμητη και άγνωστη. Οι αναφορές στις ιστορίες της Νεοελληνικής Λογετεχνίας είναι και σπάνιες και ασήμαντες. Μερικές απόπειρες προσέγγισης που επιχειρήθηκαν κατά αραιά χρονικά διαστήματα, συνοπτικά ιστορικά διαγράμματα ή ανθολογήσεις, φάνηκαν ελλιπείς και αναποτελεσματικές. Κατά παράδοση οι φιλόλογοι μελετητές προσεγγίζουν τη λογοτεχνία του τόπου μέσα από το ίδιο πλέγμα ενοχών που διακατέχει τους Ελλαδίτες πολιτικούς κάθε φορά που αναφέρονται στην Κύπρο΄ ευδιάκριτη είναι μια εκ των προτέρων διάθεση εγκωμιασμού και δικαίωσης. ΄Ετσι ισοπεδώνεται η κάθε λογοτεχνική αξία. Με τον ίδιο τρόπο η γλώσσα που χρησιμοποιείται σ΄ αυτές τις περιπτώσεις, κυρίαρχα συναισθηματική μελοδραματική και εθνολατρική, μέσα από μια υποβαλλόμενη κατάσταση μέθεξης στοχεύει στην απόδειξη της ελληνικότητας της Κύπρου, του πολιτισμού-της άρα και της λογοτεχνίας-της, αναφέροντας κατά κορον σαν παραδείγματα την Αφροδίτη, την πιθανότητα καταγωγής του Ομήρου από τη Σαλαμίνα και τα αρχαιολογικά μνημεία. Η ελληνικότητα της κυπριακής λογοτεχνίας αποτελεί αναμφισβήτητο γεγονός που θα μπορούσε όμως έγκυρα να αποδεικνύεται μόνο μέσα απο τη συνεξέταση και τη συγκριτική επισκόπηση κειμένων και ρευμάτων...
΄Ετσι όσο το βάρος της απουσίας μιας επιστημονικά επεξεργασμένης ιστορίας της κυπριακής λογοτεχνίας είναι καθοριστικό, η οποιαδήποτε προσπάθεια δοκιμιογραφικής αναφοράς είναι με μια έννοια αντικειμενικά ερασιτεχνική.

΄Ενα βασικό μεθοδολογικό στοιχείο που προκύπτει από τη μελέτη της κυπριακής λογοτεχνίας αφορά τη σχέση που αναπτύσσει με την υπόλοιπη ελληνική γραμματεία. Αναμφισβήτητα υπάρχει ένα κοινό πλαίσιο που επιτρέπει, διαφορετικά επιβάλλει τη συσχέτιση. Οι τυχόν ιδιομορφίες της κυπριακής λογοτεχνίας, αποτέλεσμα μιας γεμάτης περιπέτειες περιπλάνησης[1] δεν της εξασφαλίζουν ούτε αυτονομία ούτε και την οριοθετούν.

1. Εκτός από το ιδιόμορφο της τοπικής διαλέκτου αναφέρομαι στην «ιστορικότητα» του χαρακτήρα της κυπριακής λογοτεχνίας τουλάχιστο των τελευταίων πενήντα χρόνων. Η σύμπλευση της λογοτεχνικής παραγωγής με τις πολιτικές εξελίξεις που τυχαίνει να είναι μ΄ ένα βίαιο τρόπο οδυνηρές είναι και συνεχής αυτό το διάστημα αλλά και συνεπής. Μ΄ αυτή την έννοια η κυπριακή λογοτεχνία σ΄ αυτή τη φάση-της είναι στρατευμένη, δεν αυτοκαθορίζεται. Αυτή η πορεία μοιραία την εγκλωβίζει σ΄ αυστηρά παραδοσιακά σχήματα, αφαιρώντας-της τη δυνατότητα της αναζήτησης μιας διαφορετικής γραφής όπως και τη δυνατότητα μιας γόνιμης επαφής με τα σύγχρονα λογοτεχνικά ρεύματα.

Σε αντίθετη περίπτωση όπου θα συνεχίζει ο βιασμός τούτης της πραγματικότητας (η εξέτασή-της δηλαδή έξω από το πλαίσιο της νεοελληνικής λογετεχνίας, ή ακόμα η εξέταση της νεοελληνικής λογοτεχνίας χωρίς την κυπριακή) όπως γίνεται μέχρι τώρα, η ελληνική γραμματεία θα εξακολουθεί να παραμένει μ' ανοιγμένα παράθυρα.

Η σχέση που αναπτύσσει ιστορικά η κυπριακή λογοτεχνία με την αντίστοιχη της ελληνικής μητρόπολης, παρ όλο που είναι τις πιο πολλές φορές δυσανάλογη, σχέση δέκτη και πομπού αντιστοίχως, ποτέ δεν έπαψε να είναι λειτουργική και όσες φορές μπορούσε να είναι απρόσκοπτα εφικτή, το γεγονός να αποτελεί ευτύχημα. Τα κανάλια που ξεκινούν από την Αθήνα παραμένουν η κατ' εξοχήν γονιμοποιός δύναμη για την πνευματική ζωή του τόπου. Η αποκατάσταση της επικοινωνίας που είχε διακοπεί από μια μακρά περίοδο τουρκοκρατίας (1571-1878) συντελείται μόλις στις δύο τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα και θεωρητικά αποδεχόμαστε ότι αυτή η περίοδος σηματοδοτεί την αφετηρία της νεότερης κυπριακής λογοτεχνίας.

Στο χρονικό πλαίσιο που μας ενδιαφέρει στον ποιητικό χώρο της Αθήνας κυριαρχεί ένα σύνολο ποιητών που πρωτοεμφανίζονται ταυτόχρονα στα χρόνια του πρώτου πολέμου και επιβάλλουν ένα υποτονικό κλίμα στην ποίηση με ξεκάθαρα στοιχεία άρνησης και αμφισβήτησης. Αυτό το κλίμα πέρασε αναπόφευκτα στις πρώτες σελίδες της κυπριακής λογοτεχνίας που δοκίμαζε τότε ψάχνοντας στα δύο μεγάλα πνευματικά κέντρα του ελληνισμού, την Αθήνα και την Αλεξάνδρεια, τα πρώτα-της βήματα.

Όπως θα γίνει αντιληπτό πιο κάτω χωρίς να τηρώ αυστηρά το χρονολογικό πλαίσιο που έχω διαγράψει όταν αναφέρομαι στην κυπριακή λογοτεχνία (στην αντίθετη περίπτωση δε θα μιλούσαμε για απόηχο) και σκιαγραφώντας αρχικά την ποιητική ατμόσφαιρα αυτής της περιόδου την Αθήνα θα προσπαθήσω στη συνέχεια ν' ανιχνεύσω τα σημάδια που μεταφυτεύτηκαν στην Κύπρο, ανθολογώντας περισσότερο και επισημαίνοντας τα τεκμήρια παρά συγκρίνοντας. Εξ' άλλου μιας τέτοιας έκτασης σύγκριση ποιητικών κειμένων θα ήταν και συμπιεσμένη και έξω από τις δυνατότητές-μου. Αντικειμενικά λοιπόν οι εμβόλιμες ικανότητες αυτής της απόπειρας αυτοπεριορίζονται λόγω της ανύπαρκτης βιβλιογραφίας και της πενιχρότητας των βοηθημάτων που διατίθενται.

Β) Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 1920

Η ελληνική ποίηση με τον Παλαμά έχει καλύψει τις προσδιαγραφές της γενιάς του '80. Στη συνέχεια ο Σικελιανός μ' ένα εφηβικό ενθουσιασμό, μετουσιώνοντας τη μεταρρυθμιστική έξαρση της εποχής σ' ένα όραμα αθανασίας ολοκληρώνει τη σύνθεση μ' ένα τρόπο επιβλητικό. Μιλάμε για ένα ποιητικό εποικοδόμημα που φαίνεται να έχει φτάσει σε μια οριακή κατάσταση, δίνει μια γεύση αναμφισβήτητης υγείας, αφήνει όμως παράλληλα μια αίσθηση κορεσμού: γιατί τούτη η ευρωστία της λογοτεχνίας, εικόνα μιας εποχής που ανατράφηκε με εθνικούς οραματισμούς, δε θ αργούσε με τη χρεωκοπία του μεγαλοϊδεατισμού, να εμφανίσει τα πρώτα συμπτώματα μιας αντίστροφης πορείας που θα την οδηγούσε στην διάλυση.

Από την ελληνική παροικία της Αλεξάνδρειας ο Καβάφης, μακριά από το χώρο που οικοδομούσε τη σύνθεση—την Αθήνα, βιώνοντας το αδιέξοδο της μεγάλης Ελλάδας μέσα στο στενό κύκλωμα μιας παρακμάζουσας πρώην μεγαλοαστικής οικογένειας, ανυπάκουος σε αξίες και ποιητικές φόρμες αντιπαραθέτει στους σύγχρονούς-του, με γνώση και συνείδηση, τη θνησιμότητα και τη φθορά, σαν διάψευση του οράματος, της Σικελιανής αιωνιότητας.

Αμφισβήτηση, από μια άλλη όχθη όμως, εκφράζει η «στρατευμένη» ποίηση έτσι όπως εκπροσωπείται από τον Βάρναλη' η άρνηση εδώ αφορά στους ιδεολογικούς προσανατολισμούς, μορφικά παραμένει πιστή στο παλαμικό εποικοδόμημα. Η ολοκληρωτική ρήξη χρονολογείται λίγο μετά. Οι ποιητές που γεννήθηκαν γύρω στα 1890 και μετά, στα τριάντα-

τους χρόνια μεταφέρουν στους στίχους-τους τις τραυματικές εμπειρίες μιας γενιάς που έζησε την καταστροφή. Ήδη έχει μεσολαβήσει ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος και τα σημάδια της Μικρασιατικής καταστροφής είναι νωπά. Προτείνοντας σα λύση το αδιέξοδότης και την απελευθερωτική αγωνία-της η καινούρια ποίηση φανερώνει ένα κόσμο που δεν απέχει πολύ απ' το θάνατο. Η εκδοχή-της δε διαπνέεται από κανένα άνεμο δημιουργίας με την έννοια ότι δεν προτείνει καμμιά εναλλακτική γραμμή, μια νέα ίσως κοσμοθεωρία. Η εσωτερική όμως δυναμική που εμφανίζει η απαισιοδοξία στη φάση της καταστροφής είναι απεριόριστη. Η άρνηση είναι καθολική, πεισιθάνατη.

Στα 1922 γράφει ο Τέλλος Αγρας μεταφράζοντας Laforgue στο περιοδικό *Μούσα*: «Εμπουκτήσαμε πια από την ποίηση της υγείας που επαναλήφθηκε τόσες φορές. Θέλουμε να δοκιμάση η αισθητική-μας γεύσι κάποια τροφή πιο ερεθιστική, πιο παράξενη αλλά συγχρόνως και πιο γνήσια, πιο αληθινή. Νά' ρθης σιμότερα προς τη ζωή θα πή νά' ρθης σιμότερα προς την αρρώστεια.»

Ο θάνατος και η αυτοκτονία είναι ό,τι συνδέει το τώρα με το παρελθόν του αθηναϊκού ρομαντισμού. Διάλυση, ειρωνεία που κάπου γίνεται σαρκασμός, αίσθηση του μάταιου και του χαμένου, μαρασμός, πένθιμη μονοτονία, φθινόπωρα, μουντά δειλινά, φυγή, ο θάνατος... είναι μια σύνοψη συστατικών στοιχείων της νέας ποίησης. Και οι ποιητές: ο Ρώμος Φιλύρας, ο Κ. Ουράνης, ο Ναπ. Λαπαθιώτης, ο Τέλλος Αγρας, ο Μήτσος Παπανικολάου, ο Κώστας Καρυωτάκης - στην Πρέβεζα συμπυκνώνει το δράμα της γενιάς-του.

Γ) ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Εδώ τα νερά κύλησαν πιο ήσυχα. Η νεότερη κυπριακή λογοτεχνία, ακόμα στα πρώτα-της βήματα, παρουσιάζει μια ιδιομορφία: Φαίνεται αρχικά να οικοδομεί μια αυτόνομη παρουσία στα ελληνικά γράμματα πάνω στις στέρεες βάσεις που θέτουν δυο διαλεκτοί διαλεκτικοί ποιητές, οι οποίοι παραδόξως απουσιάζουν - όπως εξ' άλλου και οι άλλοι που θα συναντήσουμε πιο κάτω - απ' όλες τις ιστορίες της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, ο **Βασίλης Μιχαηλίδης** (1849-1917), καταξιωμένος στην Κύπρο σαν «εθνικός» ποιητής με το επικό ποίημά-του «9η Ιουλίου 1821» και ο Δημήτρης Λιπέρτης (1866-1937) που οδηγεί με το έργο-του την ιδιόμορφη διαλεκτική ποίηση του τόπου σε οριακή κατάσταση. Μετά τον Λιπέρτη καθιερώνεται η πανελλήνια δημοτική σα γλωσσικό όργανο κοινής αποδοχής, χωρίς αυτό να σημαίνει πως παύουν να υπάρχουν εξαιρέσεις[2], και ξανοίγεται μια μακρά περίοδος εκφραστικής και μορφικής αναζήτησης.

Σ' αυτό το διάστημα όπου τερματίζεται ουσιαστικά η τούρκικη επικυριαρχία στο νησί, σημειώνεται μια αξιόλογη άνθηση της πολιτικής δραστηριότητας και των γραμμάτων. Η συνεχής πια επικοινωνία με την Αθήνα και τα ελληνικά κέντρα της ανατολικής Μεσογείου, κύρια με την Αλεξάνδρεια αποβαίνει αφυπνιστική.[3] Ειδικά στην Αλεξάνδρεια η παρουσία Κυπρίων λογοτεχνών ώς τα μέσα του 20ου αιώνα είναι κάτι περισσότερο από σημαντική. Ο Γλαύκος Αλιθέρσης, ο Θοδόσης Πιερίδης, η Ευγενία Παλαιολόγου Πετρώνδα, ο Νίκος Νικολαΐδης, για να αναφέρω μερικά μόνο ονόματα, συμβάλλουν καθοριστικά στη επιβολή κάποιου χρώματος κυπριακού στην ιστορία που γράφει η Αλεξάνδρεια αυτή την περίοδο μέσα στα πλαίσια της ελληνικής γραμματείας.

Η πολιτιστική στροφή της Κύπρου στο φυσικό-της κέντρο την Αθήνα είναι απόλυτα

2. Δεν αναφέρομαι στους ποιητάρηδες οι οποίοι αποτελούν ένα ξεχωριστό κεφάλαιο στην ιστορία της κυπριακής λογοτεχνίας αλλά σε λόγιους ποιητές που συνεχίζουν να γράφουν στην τοπική διάλεκτο όπως ο Τεύκρος Ανθίας σε μερικά πρώτα-του ποιήματα, ο Κώστας Μόντης αργότερα κ.ά.

3. Σχεδόν όλα τα έντυπα που κυκλοφορούν αυτά τα χρόνια στην Κύπρο ακόμα και σε περιπτώσεις όπου παραπλανητικά σημειώνεται σαν τόπος έκδοσης η Λευκωσία ή Λεμεσός, είναι τυπωμένα στα ελληνικά τυπογραφεία της Αλεξάνδρειας ή στην Αθήνα. Ακόμα, στην Αθήνα σπουδάζουν πολλοί Κύπριοι όπως και στη Μέση εκπαίδευση στα γυμνάσια του Ναυπλίου.

φυσιολογική και εναρμονισμένη με το ιστορικό πλαίσιο της εποχής. Ειδικότερα αυτά τα χρόνια, παραμονές του ενωτικού κινήματος, η νοσταλγία για την Ελλάδα γίνεται πόθος και οι δέκτες είναι ανοικτοί σε κάθε γωνιά της ελληνικής γης και άκρως ευαίσθητοι. Αναπόφευκτα λοιπόν η αγωνία και η πεισιθάνατη άρνηση της γενιάς που εκπροσωπεί ο Κ. Καρυωτάκης θα μεταβιβαζόταν στην κυπριακή λογοτεχνία, είτε σαν μακρινός απόηχος, είτε σαν άμεσο βίωμα από Κύπριους ποιητές που ζούσαν εκείνα τα χρόνια στην Ελλάδα. Παραθέτω σ΄ αυτό το σημείο ένα ποίημα του Δημήτρη Δημητριάδη (1892-1964) για να καταδείξω τη συγγένεια του κλίματος:

Έτσι την ένοιωσα τη θλίψη των ανθρώπων
... ένα δειλι, σαν περπατούσανε σκυφτοί στο πεζοδρόμι,
είχανε στη μορφή-τους, στις κινήσεις, ένα τρόπο
περίλυπο, γιατι στενοί οι δρόμοι,

σα να τους έφραζαν, και μάκραιναν μπροστά-τους,
μάκραιναν, σα νά ΄ταν χωρίς άκρη...
και καθώς έσερναν βαρειά τα βήματά-τους
από τα μάτια-τους σα νά ΄λειπε το δάκρυ.

Δειλι στην πολιτεία

Η ζοφερή ποιητική ατμόσφαιρα της ελληνικής πρωτεύουσας ζυμώνεται με τις ιδιόμορφες συνθήκες του κυπριακού χώρου που θα μπορούσαν να εμπνεύσουν οτιδήποτε άλλο εκτός από απαισιοδοξία και μισεμό (με την αντίφαση αυτή θα ασχοληθώ πιο κάτω) και λίγο-πολύ ανάλογα με την περίπτωση μπολιάζει την πλειοψηφία των σύγχρονών-της ποιητών. Η επίδραση είναι ευδιάκριτη σε ποιήματα του Ζήνωνα Ρωσσίδη (1895), του Κώστα Σ. Μαρκίδη (1896), περισσότερο στον Άγη Βορεάδη (1898) που σπούδασε στην Αθήνα και έζησε στην Αλεξάνδρεια.
Σαν ένα ακόμα τεκμήριο, ένα απόσπασμα από τους «Καημούς που ζούνε» του Αγη Βορεάδη:

Της πίκρας το ρημόστρατο δικό-μου
τις αγκαθιές-του όλο και τρυγάω
μαθές ακλουθητής του μαύρου νόμου
πιστός εγώ... και πάω κι όλο πάω....

Ασύντυχη μιαν άκρη, γνέφια πλήθια
νυχτιά καταμερίς, σαν φρενιασμένα
ματώνουν και πονούν τα ριζολίθια
και λυτρωμό κανένα και κανένα...

Ξαστέρια καμμιανή σε τέτοια ζήση
κι αναμεσίς τα χρόνια ροβολάνε...
τη μανιασμένη βιά-τους να κρατήσει
τίποτις δε βολεί... Γραμμένο θά ΄ναι

ώς τα στερνά τη θλίψη να βαστάω
μονάχος βιός-καλή- που σου χρωστάω...

Ο κύκλος κλείνει με δύο άλλους ποιητές λίγο μεταγενέστερους: Τον Πυθαγόρα Δρουσιώτη[4] και τον Νίκο Κρανιδιώτη[5]. Είναι χαρακτηριστικό ότι και οι δύο ζούνε πολλά χρόνια στην Αθήνα και έχουν άμεση επαφή με τα ελληνικά γράμματα. Στην Ελλάδα η υπόθεση

4. Γεννήθηκε στα 1908 στη Λεμεσό. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα. Τακτικός συνεργάτης της «Νέας Εστίας» από το 1930, δημοσίεψε σ΄ αυτήν ένα μεγάλο μέρος του έργου-του.
5. Ποιητής και πεζογράφος με ένα αξιόλογο συγγραφικό έργο. Μέχρι το 1978 πρεσβευτής της Κύπρου στην Αθήνα. Υπήρξε για πολλά χρόνια διευθυντής του περιοδικού «Κυπριακά Γράμματα».

Καρυωτάκη κλείνει ουσιαστικά με τη δημοσίευση της Στροφής του Γ. Σεφέρη στα 1931. Στα μετέπειτα χρόνια με την ίδια συγκριτική μέθοδο θα μπορούσαμε να παρακολουθήσουμε και την τύχη του Σεφέρη στην Κύπρο. Για την ώρα όμως η παρουσία του Καρυωτάκη είναι ακόμα έντονη στα κυπριακά γράμματα΄ στον Ν. Κρανιδιώτη:

Είν΄ εύκολο πολύ να γράψεις στίχους
τα έργα-σου, αν το βράδυ αναμετρήσεις
με κάποιο πάθος βέβαια κι αντικρύσεις
στοχαστικά τριγύρω-σου τους τοίχους.

Όμως μη στοχαστείς πως σαν βραδυάζει
κι οι στίχοι-σου σκιρτούν γιομάτοι ανία
μη στοχαστείς, πως τάχα άλλο πηγάζει
παρά πικρία, απ΄ τα νέα-σου βιβλία

- «Είν΄ εύκολο πολύ να γράφεις στίχους.»
Έτσι θα λες μετρώντας τον καημό-σου
και το αινιγματικό χαμόγελό-σου
στερνό-σου ποίημα, θα γραφεί στους άσπρους τοίχους

Ο Ποιητής

Στους στίχους του Πυθαγόρα Δρουσιώτη η δόση του καρυωτακισμού είναι ισχυρή. Η απαισιοδοξία ολοκληρώνεται και αναπότρεπτα οδηγεί στο θάνατο. Τιτλοφορεί τα ποιήματά-του «Πεισιθάνατο», «Στιγμές ανίας», «Μελαγχολία». Αντιγράφω ένα ποιημά-του σχεδόν στην τύχη χωρίς καμμιά βεβαιότητα ότι προτείνω γι ανάγνωση το πιο αντιπροσωπευτικό:

Χωρίς να κλαίω για τίποτε και δίχως κάτι να ποθώ
με μια λεπτή μα απέραντη ανία μες τη ψυχή-μου
απ΄ το παράθυρο στ΄ ωχρό το πάρκο παρακολουθώ
να σβήνει η μέρα σιγαλά μαζί με τη ζωή-μου

Όλα πόσο είναι μακριά την πένθιμη αυτή ώρα
όνειρα, ελπίδες, ίμεροι που είχαν ανθίσει μια βραδυά....
Φίλοι ακριβοί που φεύγοντας μας αιματώσαν την καρδιά
κι έρωτες που εφτερούγισαν στων χιμαιρών τη χώρα.

Κι είναι οι στιγμές που και τα πιο γλυκά κι αγαπημένα,
που τόσο λαχταρήσαμε βαραίνουν την καρδιά πολύ
κι είναι οι στιγμές που τίποτα σ΄ αυτό τον κόσμο δε βολεί
να φέρει κάποια θαλπωρή στα αιματωμένα φρένα...

Κι έτσι καθώς απ΄ το θαμπό το τζάμι παρακολουθώ,
το σούρουπο να σέρνεται τριγύρω γάλι-αγάλι
χωρίς να κλαίω για τίποτε και δίχως κάτι να ποθώ
σβήνεται η νειότη-μου – χλωμή βερβένα στ΄ ανθογιάλι

Στιγμές ανίας

Δ) Η ΤΥΧΗ ΤΟΥ ΚΑΡΥΩΤΑΚΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Παρ΄ όλο που η επίδραση έτσι όπως καταχωρήθηκε στις σελίδες της κυπριακής λογοτεχνίας και ευδιάκριτη είναι και στερεωμένη φαίνεται, στην πραγματικότητα αποδείκτηκε πολλά χρόνια αργότερα απλά και μόνο επίδραση και δε μπόρεσε να αφομοιωθεί δημιουργικά. Τα εμπόδια που παρεμβλήθηκαν στη φάση της μεταφύτευσης ήταν παρα πολλά. Από

την αρχή έρχεται σε αντίθεση με την κοινωνική πραγματικότητα του χώρου στον οποίο θέλει να ριζώσει και αυτός ο χώρος την υποδέχεται κάθε άλλο παρά ευνοϊκά. Το κοινωνικό-ιστορικό υπόβαθρο που αντιστοιχούσε στη γενιά του 20 στην Ελλάδα, στην Κύπρο όχι μόνο δεν υπήρχε ανάλογα, αλλά ήταν ριζικά ξένο με οποιαδήποτε έννοια και εικόνα παρακμής. Η κυπριακή κοινωνία των αρχών του αιώνα λυτρωμένη από τον Τούρκο δυνάστη μόλις τότε άρχιζε να προδιαγράφει τους στόχους-της και να ευελπιστεί στην πραγμάτωση των εθνικών οραματισμών-της. Δεν είναι τυχαίο που αυτά ακριβώς τα χρόνια παρατηρείται μια δραστηριότητα πολιτιστική παράλληλα με την αφύπνιση της εθνικής συνείδησης.

Στατιστικά αυτή την περίοδο σημειώνεται σταθερή μείωση του αναλφαβητισμού και συγκέντρωση του πληθυσμού στα αστικά κέντρα. Η κυπριακή κοινωνία περνούσε μόλις τώρα στη φάση της εκβιομηχάνισής-της και ξεκινούσε μια καθυστερημένη αναγεννησιακή προσπάθεια που απαιτούσε τη στράτευση των πνευματικών ανθρώπων για την πραγμάτωσή-της.

Έτσι, παράλληλα με την εμφάνιση της ποίησης των χαμηλών τόνων, εμφανίζεται και ένα φαινόμενο νεοπαλαμισμού που εκπροσωπεί ο Γλαύκος Αλιθέρσης (1897-1965) στους «Οραματισμούς του Εωσφόρου», διαποτισμένο μ' έναν ορμητικό λυρισμό. Αυτό το ρεύμα είναι που επιβάλλεται σε βάρος του καρυωτακισμού ο οποίος φθίνει σιγά-σιγά κάτω από την πίεσή-του, μέχρι που εξαφανίζεται οριστικά με το φούντωμα του ενωτικού κινήματος που επέβαλε πια οριστικά την στράτευση στον αγώνα. Οι «απαισιόδοξοι» ποιητές, πολιτεύονται σ αυτή τη φάση διοχετεύοντας έτσι τον πεσιμισμό-τους σε μια κοινοφελή δραστηριότητα (Ζήνων Ρωσσίδης, Ν. Κρανιδιώτης) καταλαμβάνοντας θέσεις κλειδιά αργότερα στον κρατικό μηχανισμό, ή στελεχώνοντας — στη χειρότερη περίπτωση — την εκπαίδευση (Αγης Βορεαδης, Πυθ. Δρουσιώτης). Για όσους έχουν μια ελάχιστη γνώση της σύγχρονης κυπριακής πραγματικότητας, της απεριόριστης ευλυγισίας και ενσωματικής ικανότητας του κράτους, η επιβολή αυτής της ικανότητας στην περίπτωση που μας ενδιαφέρει, μάλλον δεν πρέπει να ξενίσει, αντίθετα ίσως πρέπει να θεωρηθεί απαρχή μιας λειτουργίας που στη συνέχεια αποτέλεσε κανόνα.

Ο τελικός χαρακτήρας που πήρε η επίδραση και η άμυνα που προβάλλει η κυπριακή λογοτεχνία όπως και ο αντιπερισπασμός που επιχειρεί παράλληλα με τον Αλιθέρση και τους στρατευμένους (Τεύκρο Ανθία, Θ. Πιερίδη) θα μπορούσε σ' ένα επίλογο να ερμηνευθεί, καλύτερα να συνοψισθεί, στα ακόλουθα σημεία:

1. Το όραμα της γενιάς του 1920 εμφανίζεται άσχετα με την κυπριακή πραγματικότητα. Η κυπριακή κοινωνία στη φάση μιας αναδίπλωσης, ξεκομμένη πολλά χρόνια από την παράδοση και το πολιτιστικό-της κέντρο προβάλλει μια δυσπιστία ή δέχεται τη μεταφύτευση σαν ξένο σώμα.

2. Αυτό είναι αρκετό για να μεταλλάξει το χαρακτήρα της επίδρασης και να του δώσει ένα κυπριακό χρώμα. Παράδειγμα: Σε δύο ποιήματα το Ζ. Ρωσσίδη (BRUGES[6], Πάμε στη Φλαμανδία) όπου κοσμοπολιτισμός, ταξίδι και φυγή γίνονται ένα, ο χώρος κοινωνικός ή γεωγραφικός, αυτός ο χώρος που τόσο αποδιώχνει τον ποιητή σε καμμιά περίπτωση δεν προσδιορίζεται· αυτό που απομένει είναι μια αίσθηση μικροαστικής βαρεστιμάρας και περιέργειας για τον έξω κόσμο. Αυτό έρχεται φυσικά σε αντίθεση με τα αντίστοιχα ποιήματα του Ουράνη (διευκρινίζοντας στο βαθμό που αποτολμώ τη σύγκριση, πως η τραγικότητα που εμπεριέχει τούτη η διάθεση φυγής στο Ρωσσίδη, όπου υπάρχει, είναι μια μικρογραφία της πεισιθάνατης άρνησης του Ουράνη που αφήνει σα μόνη διέξοδο λύτρωσης το ταξίδι).

6. Πόλη της Γαλλίας κοντά στο BORDEAU.

3. Με τον ίδιο τρόπο η μεταφύτευση του κλίματος της άρνησης, όπου εντοπίζεται στην κυπριακή ποίηση, σπάνια περιέχει τα στοιχεία του σαρκασμού, που να εκφράζει μια διάθεση κοινωνικής κριτικής. Το χαρακτηριστικότερο ίσως μοτίβο, πηγή τελικά της απαισιοδοξίας, που συνέχεια επανέρχεται σ' όλους τους ποιητές είναι ένα ερωτικό ανικανοποίητο. Ενδεικτικοί είναι μερικοί τίτλοι απο τα ποιήματα το Κ.Σ. Μαρκίδη: «Μή μου την πάρεις την αγάπη-σου», «Ω αν ερχόσουν», «Δεν σ' αγαπώ» κλπ.

4. Η κυπριακή ποίηση που δοκίμαζε τότε τα πρώτα-της βήματα προσβλέποντας με εφηβική εμπιστοσύνη το μέλλον, συμμετείχε ταυτόχρονα σε μια καθυστερημένη αναγεννησιακή προσπάθεια που προϋπέθετε δικαιολογημένα ένα ανάλογο κλίμα αισιοδοξίας. Επομένως η αποκατάσταση της επικοινωνίας με το ελληνικό κέντρο και η κάπως αναπάντεχη γνωριμία με την απαισιόδοξη ατμόσφαιρα, τον επιθανάτιο ρόγχο που εξέπεμπε η ελληνική ποίηση, σταδιακά οδήγησε σε μια προσγείωση, στη συνειδητοποίηση πως το συγκροτημένο οικοδόμημα που θα δικαιολογούσε μια διαλυτική παρέμβαση ήταν δυσδιάκριτο, άρα ο εχθρός λίγο-πολύ φανταστικός.

5. Τέλος το απελευθερωτικό κίνημα που κυοφορούσαν οι καιροί και το εμπόλεμο κλίμα της Αλεξάνδρειας με την οποία οι Κύπριοι διανοούμενοι διατηρούσαν συνεχή επαφή, απαιτούσαν τη συνολική στράτευση στον αγώνα, όπως και έγινε στη συνέχεια.

Εκκλησία στα Πέρα **Ορεινής**

ΝΑΣΟΣ ΦΛΟΓΑΣ

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

(πυρογραφίες)

ΣΕΜΝΟΤΕΡΟΝ

(στο μοχτο της
αειφωτο ναμα)

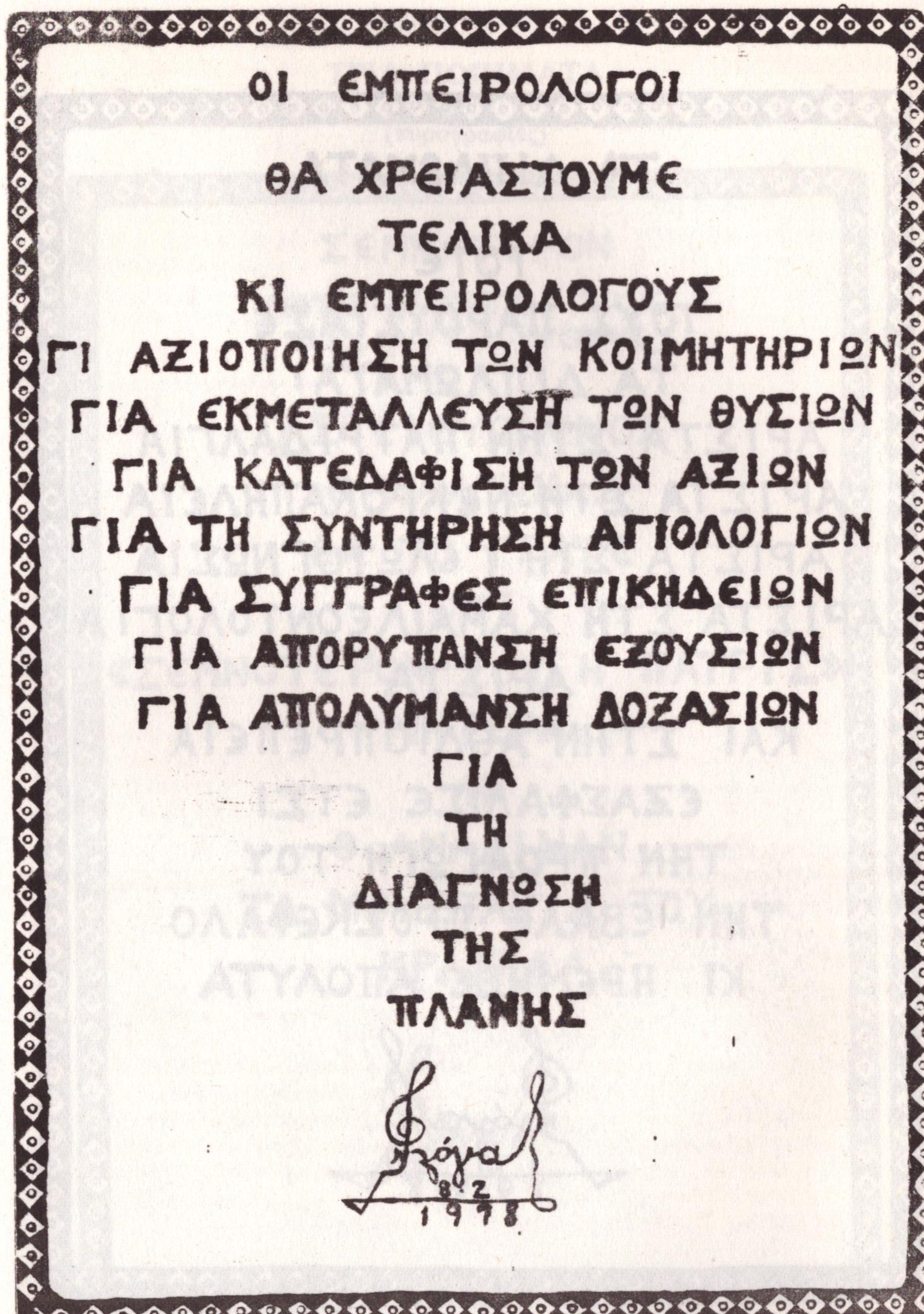
ΑΣΤΕΙΕΥΟΜΕΝΟΣ
Ο ΠΛΑΤΩΝΑΣ
ΘΑ ΤΟ ΓΡΑΨΕ --
ΟΤΙ
«ΣΕΜΝΟΤΕΡΟΝ ΣΟΥ Η ΠΑΤΡΙΣ»
ΜΗΤΕΡΑ
Η
Θ ΑΝΑΔΙΝΑΝ
ΤΑ ΜΟΥΣΤΑΚΙΑ ΤΟΥ
ΚΡΑΣΙΛΑ

Φλόγας
23 10
1970

ΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΑ

ΤΟΤΕ
ΤΟΥΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕ
ΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΑ:
ΑΡΙΣΤΑ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑΛΓΙΑ
ΑΡΙΣΤΑ ΣΤΗ ΝΕΚΡΟΚΑΠΗΛΕΙΑ
ΑΡΙΣΤΑ ΣΤΗ ΓΕΛΩΤΟΓΝΩΣΙΑ
ΑΡΙΣΤΑ ΣΤΗ ΧΑΜΑΙΛΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ
ΑΡΙΣΤΑ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΘΛΙΟΠΡΕΠΕΙΑ
ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΕ ΕΤΣΙ
ΤΗΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΟΥ
ΤΗΝ ΕΒΑΛΕ ΠΡΟΣΚΕΦΑΛΟ
ΚΙ ΗΡΕΜΗΣΕ ΑΠΟΛΥΤΑ

Φλόγας
7 1
1978

ΕΛΕΝΗ ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΗΣ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Ένα κείμενο για την συνειδητή λαθροβίωση με τον Παναγιώτη Χαραλαμπίδη.

Τα δελφίνια του Αιγαίου καβαλούσαν τα κύματα, εγώ τα χάζευα, μας ακολουθούσαν, βέβαια δυσκολεύομαι να πώ, πως ήμουν ακουμπισμένη στην κουπαστή, χιλιοειπωμένες κουβέντες, του θανάτου. Και δεν θα πρωτοτυπήσω λέγοντας και τούτο: Πως προσπαθούσα να διαβάσω πάνω στα κύματα λέξεις και μνήμες όπως διάβαζε ο ερωτευμένος ταξιδιώτης μιάς πλωτής πολιτείας τα Έλ μιάς άκαρδης Ελένης.

Θὲς από πείσμα και εγωϊσμό, θες απο αυτοσυντήρηση και άμυνα, δοκιμάζω τα ξόρκια για άλλη μια φορά: Με αξιοπρέπεια.

Σε θυμάμαι τελευταία φορά να γελάς, στο πανηγύρι τ' Αή Συμιού, με τους αρκουδιάρηδες. Ύστερα, πλήξη και δάκρυα, σταθμός Πελοπονήσου. αντίο.

Και να 'μαι πάλι να ταξιδεύω στο Αιγαίο, παρέα με τους καβαλλάρηδές-του, όπως τότες, ναί, ο σκληρός Δεκέμβρης του '74, κι ήταν βαρειά αρρωστημένη η ψυχή-μας.

Οροσειρά στο βάθος, ανατέλλει κατακόρυφα και περήφανα, ένας γέρος με παμπάλαιο πρόσωπο, ένα άλλο βουνό που μουγκρίζει. Κι ένα γράμμα. Από την άκρη του κόσμου, θυμούνται ακόμη τ'ανέφελο γέλιο μου σ' εκείνα τα μέρη,

Σίδνεϋ,

το κράτησα ανέγγιχτο μια ολόκληρη βδομάδα.

Για τούτη την ώρα. Τα νέα της παροικίας που πολεμά για το δίκιο μας, ένα «άσεμνο» ποίημα του Βασίλη Μιχαηλίδη, κι η Πανδούρα, μια συλλογή ποιήματα, νοσταλγία και Κύπρο.

Αγαπημένε Μιχάλη, το καράβι σταματάει, εδώ κάποτε είχες γράψει για τα ξάρτια παλιών πεθαμένων καραβιών που αγκαλιάζουν την καρίνα του πλοίου του δικού-μας, για ξάρτια ριζωμένα στο βυθό, που διαστέλλουν τον χρόνο, για το καράβι-μας το σκλαβωμένο.

Εδώ συνάντησες τον γέροντα με το αρχαίο βλέμμα και τον βαθύ καϋμό... ανδρός παιδοφόνοιο ποτί στόμα χείρ' ορέγεσθαι... και καταλήγεις, έχουμε σαν τον γέρο Πρίαμο καταντήσει, γονατιστοί στα πόδια του φονιά-μας, ζητάμε δικαιοσύνη.

Ένα επίμονο δελφίνι, ένας πνιγμένος θαλασσινός, καθώς στα παραμύθια του Αιγαίου, προσπαθεί να μου μιλήσει,

εκείνος κρώζει επίμονα μεσ' απ' την καμαρούλα 2Χ3, στην Αρρένων.

Έχω σκοτώσει ανθρώπους, θα 'θελα να μην είχα ζήσει τον πόλεμο, είναι κι εκείνη η έκτρωση, γιατί να σε σπρώξω προς τα 'κεί, ναι τώρα θέλω να μείνω μοναχός, πνίγομαι μέσα στα δάκρυα και τον ιδρώ-σου που είναι νερό θαλασσινό,

να ξέρεις, οι διάβολοι μας εμπαίζουν, τώρα αγοράζομε το λιβάνι με δανεικά, το ίδιο και τα κόκκαλα και βίους αγίων, κανένας απ' τους φίλους δεν θα νοιώσει τον καϋμό-μας, έκανα μια απόπειρα να μείνω στο Άγιον Όρος, γύρισα πίσω, εσύ όλο γκρίνιαζες, σε φοβάμαι είσαι τρελλή, να προσέχεις.

Σταθμός Πελοπονήσου, σ' αγαπώ, αντίο.

Κι εγώ ακούω τη φωνή-μου, φωτιά τηλεγραφική, ασθενοφορο προς τις σελίδες του Μάλτε Λάουριτς Μπρίγκε, φιλώ τον ανδρισμό-σου, θυμάμαι τον μεθυσμένο αδελφό στο ξύλινο τραπέζι της ταβέρνας, τον γέροντα που καθόταν σιμά και μας διάβαζε «αμαρτωλών σωτηρία» κι έλεγε κοιτάζοντας πέρα μακρυά στο βάθος, για τις ρυτίδες γύρω απ' τα μάτια του Ιησού στο Άγιο Μαντήλι, για τις ρυτίδες που άρχισαν να χαρακώνουν το πρόσωπο του Πενταδάχτυλου.

Στο τηλέφωνο, θέλεις να μείνεις μόνος, συνήθισες την μοναξιά-σου αισθήματα ενοχής χωρίς αντίκρισμα. Αύριο φεύγω.

Σε λατρεύω.

Όπως λατρεύω τις πόλεις που έχουν μπαλκόνι στη θάλασσα από βορινά:

Την Πάτρα
Την Κερύνεια
Το Ηράκλειο
Τα Χανιά,

κι εκείνη την στενή αμμουδιά στον Ξερό, στο Καραβοστάσι.

Φοβάμαι την αγριάδα-σου Μιχάλη, φοβάμαι την αγάπη τούτη της ξενιτειάς και της απόγνωσης, αυτός μού τό 'λεγε συχνά, ως ουδέν γλύκιον ής πατρίδος ουδέ τοκήων γίγνεται εί περ και-τις απόπροθι πίονα οίκον γαίην εν αλλοδαπή ναίει απάνευθε τοκήων...

αφήνω το γράμμα να γλυστρήσει πάνω στο κύμα...

Δεν με περίμενες στο λιμάνι. Και δεν με περίμενε κανείς. Πήρα σβάρνα τους καφενέδες, με τα πνευμόνια ν' ανεβαίνουν ώς τον λαιμό, να με πνίγουν. Ένα δάχτυλο να σεργιανάει στη ράχη-μου κι ένα φίδι να ξετυλίγεται, σάμπως κι ερχόμουν να κρυφτώ για λίγες ώρες στην σπηλιά-σου.

Παίρνω τον ανήφορο για την Αρρένων, περνώ το παρκάκι, δεξιά το γήπεδο, ζερβά το κολυμβητήριο, ο τηλεφωνητής κατηγορηματικά λέει πως δεν είσαι μέσα, ξαναδοκιμάζω από τον τηλεφωνικό θάλαμο, σίγουρα δεν σηκώνεις το ακουστικό, ασανσέρ, απογείωση 7ος, δεξιά, χτυπώ την πόρτα

— Εμπρός, Θάνατος.

Πού βρέθηκα εδώ; Ανέβηκα τα στενά πλακόστρωτα δρομάκια του χωριού πέρασα το δάσος με τα πλατάνια, μια πλατεία με μουριές και καφενέδες. Πουθενά δεν σε βρίσκω, χώνομαι στο λεωφορείο για τον Προφήτη Ηλία, γκούχ γκούχ μας ανεβάζει.

20 του Ιούλη, σημαδιακό, πανηγύρι και τσιγγάνοι με αρκούδες. Αν ήσουνα εδώ ίσως γελούσες ξανά με τα καμώματά-τους, έλα έλα έλα Κατινιώ πόσο σ' αγαπώ, θα σε παντρευτώ, ντέφι νταούλι και ζουρνάς.

Έχω ένα φοβερό έγκαυμα στους ώμους και στην γυμνή-μου πλάτη, πίνω αχόρταγα τρεχούμενο νερό, γαλάζια κρυστάλλινα φιλιά, ανηφορίζω για το νεκροταφείο. Ένα μπαλκόνι στο Αιγαίο, χιλιοτηγανισμένο λάδι και ψαρίλα. Κι ο Έριχ που έχει αράξει εδώ και χρόνια στο λιμάνι, με την κιθάρα-του στα τραγούδια του Σαββόπουλου.

Ανοιχτό πέλαγο, πεντανέμια, δεξά αχνοφέγγει η Λήμνος, βλέπω τον Γούσια φαντάρο, λίγο πριν σκοτωθεί στη Λεύκα, κι εσένα μες στο κρασί θολή αρμονία. Αριστερά η Ίμβρος, φέρνω στο νού-μου το ημερολόγιο των Ιμβριωτών της Αθήνας, Νοέμβρης 28, και μια κάρτα για τον Οίκο της Μαραθάσας, αγαπητέ-μου αδελφέ Ανδρέα, για την γιορτή-σου.

Παίρνω να σου γράψω. Με βλέπουν οι άλλοι, ναι δεν είμαι μόνη. Στο τηλεγραφείο, αγάπη-μου, εδώ έχουν πεθάνει Θεοί και άνθρωποι. Μια Ιταλίδα ζωγράφος, κάνει παρέα με την Ματίνα, παλιές ιστορίες και θύμησες από το Μιλάνο, το μεσημέρι κακαβιά με πετρόψαρα, που ψαρεύουν ο Γιάννης κι ο Ανδρέας, τ' απόγευμα βαρκάδα και ορειβασία. Ύστερα η μεγάλη φωτιά στην ακρογιαλιά, κι ο Ντετέσκο ο Έριχ στα τραγούδια του Ντύλαν και του Σαββόπουλου.

Αγάπη-μου, εδώ έχουν πεθάνει Θεοί και άνθρωποι, ντίγκ-ντάγκ μονάχα τα κουδούνια στο λαιμό των κατσικιών, ποιμενική συμφωνία και φλοίσβος της θάλασσας, κατοικείται μου φαίνεται αυτό το νησί.

Ύστερα, μια συζήτηση για την Νεκρόπολη, ο φιλόλογος σκάλιζε τη φωτιά όπως σκαλίζει συνήθως ένα κείμενο, έμπηγε ξύλα κάτω απ' την φωτιά μες στην θρακιά, όπως χώνει τη μούρη-του ανάμεσα στον Βασίλη Βασιλικό και σ' εκείνη την παρέα που πήγε να κλέψει τη Νίκη της Σαμοθράκης απ' το Παρίσι. Θυμήθηκα τον Ντίνο Χριστιανόπουλο, αναρριχητικό και άλλα διηγήματα, γέλασα για πρώτη φορά, ύστερα τύψεις. Σε θυμάμαι να γελάς στερνή φορά στο πανηγύρι τ' Αή Συμιού, θυμάμαι σου φίλησα στο στερνό χαμόγελο τ' απανωχείλι.

....

Σήμερα ξύπνησα χαράματα. Βυθίστηκα μέσα στην ήρεμη απεραντοσύνη της θάλασσας, καθώς χτες μέσα στην αγκαλιά-σου. Κολύμπησα ίσα με ένα χιλιόμετρο μακριά, σε παρακολουθούσα να ξυπνάς μες στη σπηλιά, να στρώνεσαι στο διάβασμα, γύρω τα ημερολόγια να διαστέλλουν τον χρόνο...

Σε παρέσυρα στο πέρασμα ανάμεσα στα πεύκα και στη θάλασσα προς τους αμμόλοφους. Βλέπαμε τα είδωλα-μας να σαλεύουν μες στο νερό. Ο Γκαττιλούζιο είχε πεθάνει. Στον Πύργο-του μέσα διαβήκαμε την απόσταση που χωρίζει την φρονιμάδα απο την παραφροσύνη.

Ένα πήλινο ειδώλιο του έρωτα σε πρώτο πλάνο.

Ένα μαρμάρινο λυχνάρι για ν' αχνοφέγγει το βράδυ μες στο αντίσκηνο, σε δεύτερο.

Αδέσποτα φύλλα ημερολογίου, κάτω από μια πέτρα, κι απάνω-της χαραγμένο
«ρίχνω την καρδιά-μου στο πηγάδι
νερό να πιείς να ξεδιψάσεις»

Ασθενοφόρο για τις σημειώσεις του Ρένου Χριστοφόρου. Η εγκάθετη Ελένη θα σε σύρει στα δημόσια ουρητήρια, την ψάχνεις στις όχθες του ποταμού Φονιά.

Προσπάθησα να συναρμολογήσω τα κομμάτια του εαυτού-μου με τον έρωτα-σου.

Νόμιζα πως βρήκα την παντοδύναμη κόλλα, το σπέρμα-σου. Βγήκα γυμνή και σίγουρη, όπως πάντα. Με πλήρη συνείδηση.

Ανακεφαλαιώνω: Δεν σ' αγάπησα ποτέ, ήταν μια σχέση της ξενιτιάς, απόψε θα γλιστρήσω κρυφά, ενώ εσύ θα κοιμάσαι. Ο Έριχ μου τά 'ριξε. Ραντεβού στους καταρράχτες, στο φεγγαρόφωτο. Ύστερα, η ασφυξία του Μουσείου, η μπόχα του Έριχ, η Νίκη στο Λούβρο, εδώ ένα γύψινο αντίγραφο και μικροί τερρακότες.

Απόψε θα σμίξω ξανά και ξανά στην άμμο, στο νερό, στο δάσος, στις ακροποταμιές, στους Πύργους των Βυζαντινών Αυτοκρατόρων, των Γκαττιλούζων και των Φονιάδων, στα κορφοβούνια και στις σπηλιές, μ' όλους τους Κάβειρους αυτού του τόπου, με τον Αετίωνα, με τον Δάρδανο, με τον Έριχ, με την Λουτσία, με την Περσεφόνη, με την Αξίερο, με την

Ελένη, με τον Καδμίλο, με την Ελένη, με μένα τέλος πάντων, με μένα...
Καινούργια σχήματα στον έρωτα.
Ωστόσο δεν ξέρω τίποτα για δαύτους. Ξέρω πως τριγυρνάνε το βράδυ λυσσασμένοι για έρωτα και πως τους μνημονεύει ο ιερέας στις λιτανείες και τους εσπερινούς.

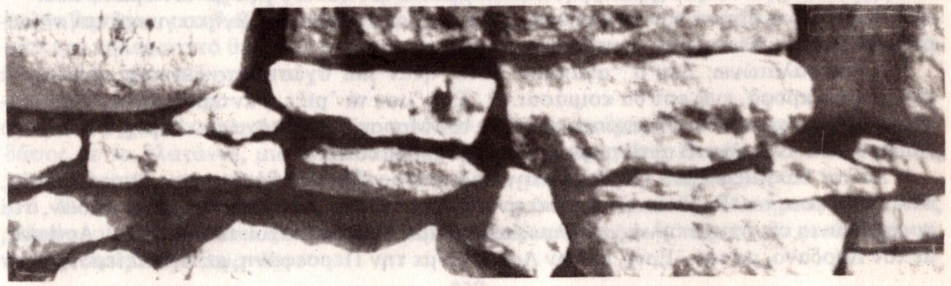
Μίλησέ-μου γι' αυτούς, πες κι άλλα, μίλησέ-τους για μένα, στα σίγουρα θα τους αρέσει.

Κι αν μπορείς, κόψε τα παλαμάρια που τους έχουν δεμένους στο κορμί-μου, για να λευτερωθώ. Κόψε τον λώρο που ξεκινάει από την μήτρα-μου και τους θρέφει...

Αυτή η πανίσχυρη γοητεία της πρόσκαιρης τρέλλας. Αγαπητέ Μιχάλη, αυτή η παραφροσύνη της πρόσκαιρης γοητείας.
Ερημίτη, ερημίτη, ερημίτη,

στη σπηλιά να πάλι ο γέρος με το παμπάλαιο πρόσωπο και το αρχαίο βλέμμα. Διαβάζει μέσα στα μάτια-μου την πάσα αλήθεια, σήμερα ήταν πιο πράσινα και πιο μεγάλα παρά ποτέ, κι εσύ ήσουν μια στήλη φως, εκεί ανάμεσό-μας, ο αρχιερέας ευλόγησε τα όνειρά-μας, να δεις πως φάνηκε ένας λόφος γλυκός σαν το λυκόφως στον Ξερό απάνω ένα σπιτάκι με την καμινάδα να καπνίζει, ο κισσός, ένα κέδρο, ένα πεύκο, ένα έλατο, μια κόκκινη θάλασσα, δεν ήταν αίμα, δεξιά το μεταλλείο του χαλκού, κι είμασταν χρόνια πίσω, δεν είχαμε έλθει τον Δεκέμβρη του '74 με την αποστολή, δεν είχε γίνει πόλεμος, κι η έχτρωση ήταν μια εφιαλτική ραψωδία σε μυθιστόρημα φρίκης.

Στην άμμο πλάι στα κύματα, θα βρω τα ρούχα-σου.

ΔΕΛΤΙΟ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ 2/1980

Περιοδική βιβλιογραφική καταγραφή Κυπριακών εκδόσεων, δημοσιευμάτων Κυπρίων στο εξωτερικό, δημοσιευμάτων για την Κύπρο, αναφορών, βιβλιοκρισίας και βιβλιοπαρουσίασης κυπριακών εκδόσεων στον ελλαδικό και ξένο τύπο.

Το δελτίο συμπεριλαμβάνει και Κυπριακές εκδόσεις που στέλλονται στο περιοδικό, χωρίς να αποκλείεται εκτενέστερη παρουσίασή-τους από άλλες στήλες.

Βιβλιογραφία

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, Νίκος: *Κύπρος Χρυσάνθης: Βιβλιογραφία (1932-1980). Ι.* Λευκωσία, 1980, 24.5Χ17, Σελ. 99.

Φιλοσοφία

ΚΟΥΤΣΑΚΟΣ, Ι.Γ.: *Η αποξένωση στην ευρωπαϊκή σκέψη,* λογοτεχνία, ψυχιατρική, φιλοσοφία. Σχ. εξωφ: Α. Μαλέκος. Εκδόσεις Ταμασός, Λευκωσία [Δεκ.] 1980, 20.5Χ15, Σελ. 226.

Πολιτική

ΛΥΚΑΥΓΗΣ, Ἀνθος: *Σήματα κινδύνου* (Γεγονότα και προεκτάσεις). Λευκωσία 1980, 19.5Χ15, Σελ. 87.

ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Χριστόφορος Η.: *Δημοκρατία, πορεία και πράξη.* (Πολιτικά θέματα—Θέσεις και αγορεύσεις στην Κυπριακή Βουλή). Λάρνακα, 1980, 21.5Χ15.5, Σελ. 55.

Δίκαιο

ΤΟΡΝΑΡΙΤΗΣ, Κρίτων Γ., Γενικός Εισαγγελεύς της Δημοκρατίας: *Ιδιορρυθμίες του Κυπριακού Συντάγματος και επιπτώσεις στην ομαλή λειτουργία του Κράτους.* (πολυγρ. εκδ.) Λευκωσία 1980, 25.5Χ20.5, φύλλα 40.

ΤΟΡΝΑΡΙΤΗΣ, Κρίτων Γ., Γενικός Εισαγγελεύς της Δημοκρατίας: *Η πνευματική ιδιοκτησία στην Κύπρο.* (πολυγρ. εκδ.) Λευκωσία 1980, 26Χ20, φύλλα 11.

Εκπαιδευτικά/Σχολικά

Ανθολογία κυπριακής ποίησης για σχολική χρήση. Ανθολόγησαν: Θ. Κουγιάλης, Μιχ. Μαραθεύτης, Στ. Συκαλλίδης. Λευκωσία 1980, 24Χ16.5, Σελ. 163.

Κυπριακό ανθολόγιο για τα παιδιά του δημοτικού. Μέρος Α΄. Ἐκδοση Υπουργείου Παιδείας (Τμήμα Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως), Λευκωσία 1980, 23.5Χ16, Σελ. 144.

ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ, Αντρέας Σ.: *Θουκυδίδη : Επιτάφιος του Περικλή.* Εισαγωγή, μετάφραση-σχόλια-ερωτήσεις. Λάρνακα 1980, 24.5Χ17, Σελ. 24.

ΚΑΡΟΥΖΗ, Μάχη: *Ομιλίες και άρθρα* για γιορτές και επετείους. Λευκωσία [Αυγ.] 1980, 23Χ16, Σελ. 82.

ΜΙΤΣΙΔΗΣ, Ανδρέας Ν., δ.φ., επιθεωρητής Μέσης Εκπαίδευσης: *Η Εκκλησία της Κύπρου,* Λευκωσία, 1980[5], 23Χ15.5, Σελ. 88, εικ.

ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ, Ανδρέας: *Παιδαγωγικά πεντάλεπτα* (από το ΡΙΚ). Σχ. εξωφ. Γ. Ματσαγγίδης. Λευκωσία 1980, 23.5Χ17, Σελ. 153.

ΣΤΑΣΗΣ, Αναστάσιος, B.Sc. Γεωγραφία: *Δημογραφικά προβλήματα της Κύπρου* και άλλα Σύγχρονα Οικονομικά Θέματα. Λάρνακα 1980, 22Χ15.5, Σελ. 74.

Μακάριος Γ΄, Ο Εθνικός Αγωνιστής και Ηγέτης. Ἐρευνα-Κείμενα: Στέλλα Δυμιώτου. Ἐκδοση Υπουργείου Παιδείας Κύπρου, Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ραδιοφωνίας. Λευκωσία [Αυγ.] 1980, 22Χ16.5, Σελ. 221.

Νέα Μαθηματικά για Εκπαιδευτικούς. Ἐκδοση Υπουργείου Παιδείας, Εκπαιδευτικό Ραδιόφωνο, Κύπρος [Ιούνιος] 1980, 23.5Χ16.5, Σελ. 118.

Λαογραφία

ΠΙΕΡΙΔΗ, Αγγελική Γ.: *Κυπριακή Λαϊκή Τέχνη*. Εισαγ.: Α. Διαμαντής. Δημοσιεύματα της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών, Αρ. 6. Λευκωσία 1980, 25X17, Σελ. [vi] + 170 + LVIII πιν.

Ποίηση

ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ηλίας: *Γελόκλαμαν*. Έκδοση Υπουργείου Παιδείας—Μορφωτικής Υπηρεσίας, Σειρά Κυπριακής Λαϊκής Ποίησης, Αρ. 4. Λευκωσία [Δεκ.] 1980, 24X17, Σελ. 82.
[Πρόλογος: Ν.Χ. Κονομής, Υπουργός Παιδείας. Εισαγωγή, γλωσσάριο, επιμέλεια: Δρ. Κ.Γ. Γιαγκουλλής].

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Ναδίνα: *Ταξίδια στη νοσταλγία*. Σχ. εξωφ.: Πολύκαρπος Κυριάκου — Κώστας Χούρης. Κύπρος [Νοεμ.] 1980, 24X17, Σελ. 109.

ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ, Λεύκιος: *Ο Μιγάδας Άγγελος*. Σχ. εξωφ.: Α. Λαδόμματος. Λευκωσία [Δεκ.] 1980, 23X15.5, Σελ. 53.

ΚΑΤΣΕΛΛΗ, Ρήνα: *Ποιήματα από πεζές σελίδες*. Εκδόσεις Χρυσοπολίτισσα, Λευκωσία [Δεκ.] 1980, 17X12, Σελ. 30.

ΚΟΖΑΚΟΣ, Δημήτρης: *Α΄: Ανά πάσα στιγμή*. Ποιήματα της Ειρήνης και του Πολέμου. Κύπρος 1974-75. Βιβλίο τρίτο. Κύπρος 1980, 21X15, Σελ. 76.

ΚΟΥΣΙΑΠΠΑ, Μάρω: *Μαχρίτα*, ποιήματα. [Λάρνακα] 1980, 24.5X17, Σελ. 50.

LADAKI-PHILIPPOU, Niki: *Slaughtered Spring*, Cyprus[May], 1980, 20X14.5, 36 pp.

ΛΥΚΑΥΓΗΣ, Άνθος: *Αναφορά προς Κίμωνα*. Λευκωσία 1980, 19.5X15, Σελ. 43.

ΛΥΣΙΩΤΗΣ, Ξάνθος: *Ένα σμάρι πουλιά*. Σχ. εξωφ.: Α. Προεστός, Κύπρος [Οκτ.] 1980. 24X17, φύλλα 15.

ΛΥΣΙΩΤΗΣ, Ξάνθος: *Υστερόγραφο ΙΙ*, [Λευκωσία], Κύπρος [Δεκ.] 1980, 24X17, φύλλα 16.

ΜΑΚΡΙΔΗ, Όλγα Καμακάρη Θάμυρου: *Ποιήματα 1967-1977. χ.τ.ε., χ.χ.ε, 25X16.5, φύλλα 48.*

ΜΟΝΤΗΣ, Κώστας: Κύπρια Ειδώλια. Λευκωσία [Σεπ.] 1980, 23.5X16.5, Σελ. 134.

ΜΠΑΤΗΣ, Τίτος: *Γραφή 65*, ποιήματα. Εκδόσεις Έψιλον. Κύπρος 1980, 19.5X14, Σελ. 40 χ.α.

ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ, Τρύφωνας: *Λύρα και Τόξο*. Λευκωσία [Νιόβρης] 1980, 23X15.5, Σελ. 61.

ΠΕΤΟΥΣΗΣ, Γιώργος: *Ενόραση*, ποιήματα. [Λεμεσός] Κύπρος, [Νιόβρης] 1980, 23X16, Σελ. 34.

ΠΟΓΙΑΤΖΗΣ, Στέλιος Δ.: *Άνθρωποι*, ποιήματα. Πρόλογος Α.Κ. Φυλακτού. Σχ. εξωφ. Γ. Κοτσώνης. Κύπρος [Αυγ.] 1980, 21X15.5, Σελ. 47.

ΠΟΥΛΛΟΣ, Ανδρέας Χρίστου: *Δεκατετράστιχα*. Λευκωσία 1980, 24.5X17, Σελ. 30.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, Νάντια: *Γαλαξίες, ποιήματα. Σχ. εξωφ.: Πολύκαρπος Κυριάκου. Λευκωσία [Δεκ.] 1980^2*. Σελ. 44.

ΦΑΝΗΣ, Σωτήρης: *Ανάμεσα σε δυό ανάσες*. (πολυγρ. εκδ.) Κύπρος [Οκτ.] 1980, 24.5X19, φύλλα 19.

ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΣ, Λεόντιος, εφημέριος ιεράς μονής Αγίου Μηνά Λάρνακος-Κύπρου: *Ψαλμοί*. Τεύχος ΙΙ (31-60). Έμμετρη απόδοση στη Νεοελληνική. Λευκωσία 1980, 19X14, Σελ. 67.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Κύπρος: *Παγκυπριονίκες*, ποιήματα. Εξωφ. και σχέδια: Τηλέμαχος Κάνθος. Έκδοσις τοπικής επιτροπής ΣΕΓΑΣ Κύπρου. Λευκωσία, 1980^3, 24X17, Σελ. 50.

BROOKE, Rupert: *Εκλογή από τα ποιήματα και τα γράμματα*. Μεταφρ. Δρ. Δημ. Χ. Χατζηχαμπής. Πάντα στο Βαρώσι (Σκάλα [Δεκ.] 1980), 24X17, Σελ. 50 χ.α.

VICUÑA NAVARRO, Pedro: *Καταστατικό του Έρωτα/*Estatuto del Amor. «Κοχλίας». Λευκωσία [Ιούλιος] 1980, 22X15.5, Σελ. 48 χ.α. [Δίγλωσση έκδοση. Μτφ. του συγγραφέα με τη βοήθεια της Νίκης Μαραγκού, που έκανε και τα σχέδια).

Πεζογραφία

ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, Ανδρέας: *Τα πληγωμένα άλογα*, διηγήματα (βραβείο πεζογραφίας Μορφωτικής Υπηρεσίας Υπουργείου Παιδείας Κύπρου, 1971), Σχ. εξωφ.: Στέφανος Αθηαινίτης. Λευκωσία 1980^2, 20.5X15, Σελ. 112.

ΚΑΤΣΕΛΛΗ, Ρήνα: *Στα βουνά της Τραμουντάνας*. Βίος και πολιτεία Ιωάννου Κλαπτωτού ζήσαντος εις τα βουνά της Τραμουντάνας της νήσου Κύπρου. Α΄ Τόμος. (Κρατικό βραβείο Μυθιστορήματος, 1974). Εξώφ., σχέδια: Μίκης Φοινικαρίδης. Εκδόσεις «Χρυσοπολίτισσα». Λευκωσία [Νιόβρης] 1980^2, 20.5X15, Σελ. 240

ΜΟΝΤΗΣ, Κώστας: *Ο Αφέντης Μπατίστας* και τα άλλα. Μυθιστόρημα. Εξωφ.: πίνακας Θ. Βρυζάκη. «Ερμής», Αθήνα [Οκτ.] 1980, 20.5X14, Σελ. 224.

ΝΙΚΟΛΑΙΔΗΣ, Νίκος, της Κύπρου: *Το Στραβόξυλο*, «Πώς πλάθεται ένας άνθρωπος». Α΄ επανέκδοση. Εκδόσεις Σίσυφος. Αθήνα [Ιούνιος] 1980, 20.5X14, Σελ. 229.

ΝΙΚΟΛΑΙΔΗΣ, Νίκος: *Τα τρία καρφιά*, μυθιστόρημα. Εκδόσεις Σίσυφος, Αθήνα [Νοεμ.] 1980, Α΄ επανέκδοση., 20.5X13.5, Σελ. 254.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Κύπρος: *Από τις αφηγήσεις ενός Κυπρίου αιχμαλώτου*. (νουβέλα). Έκδοση «Κοινόν Κυπρίων», Λευκωσία 1980, 24X17, Σελ. 52.

Μελέτες

Συμπόσιο Ποίησης και Κριτικής. Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, Επιμ. εκτύπ.: Γ. Χατζηκωστής. Λευκωσία 1980, 24X16.5, Σελ. 87.
[Οργάνωση του Συμποσίου. Οι εισηγήσεις. Αναφορές, κρίσεις και σχόλια για το Συμπόσιο].

Κυπριακή Λογοτεχνία, οι ρίζες. Ένωση Λογοτεχνών Κύπρου/Πνευματική Στέγη Λευκωσίας, Λευκωσία [Αυγ.] 1980, 21X15, Σελ. 97. [εφτά διαλέξεις].

ΠΑΥΛΟΥ, Σάββας: *Κριτικά Σημειώματα* 1976-1980. Λευκωσία [Δεκ.] 1980, 20.5X15, Σελ. 128.
[«Μια κοινωνική διαλεκτική ανάλυση των πολιτιστικών φαινομένων (βιβλίο, τηλεόραση, κινηματογράφος, θέατρο, πνευματική κίνηση, εκδηλώσεις κ.λ.π.»].

ΠΙΕΡΙΔΗΣ, Γ. Φιλίππου: *Δυο παράλληλα θέματα λόγου*, Μωπασσάν, Τσέχωφ. Λευκωσία [Νιόβρης] 1980, 19X12, Σελ. 84.

Ανθολογίες

Ανθολόγιο από την ποίηση του Κωστή Παλαμά. Ανθολόγησε: Γ. Προδρόμου, προλόγισε: Κ. Χρυσάνθης. Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου, Νεοελληνική Βιβλιοθήκη, Αρ. 2. Λευκωσία 1980, 20X14, Σελ. 136.

Παιδικά

ΠΥΛΙΩΤΟΥ, Μαρία: *Κι έζησαν εκείνοι καλά...*. Σύγχρονο παραμύθι (βραβείο Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου). Εξώφ.: Χαριτίνη Λεπτού. Εικονογρ.: Μαρία Πυλιώτου και Χ. Λεπτού. Εκδόσεις των Δέκα. Λευκωσία 1980, 20.5X15, Σελ. 103.

ΤΣΟΥΛΛΗ, Ειρήνη: *Ξεριζωμένα τραγούδια*. Δέκα διηγήματα για παιδιά. Σχέδια: Λευτ. Οικονόμου. Καλλιτ. επιμ.: Ρ. Κατσελλή. Εκδόσεις «Χρυσοπολίτισσα», [Λευκωσία, Οχτώβρης 1980], 22.5X15.5, Σελ. 56.

Γεωγραφία/Ταξίδια

ΣΤΑΣΗΣ, Αναστάσιος, B.Sc. Γεωγραφία: *Η Αλυκή Λάρνακας*, Λάρνακα 1980, 24.5X17, Σελ. 19.

Φράγματα της Κύπρου. Έκδοση Γραφείου Δημοσίων Πληροφοριών για το Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων, του Υπουργείου Γεωργίας και Φυσικών Πόρων. Λευκωσία 1980, 16.5X24, Σελ. 95, εικ.

ELIADES, G.S., Hon. Curator of the Archaeological Museum: *The House of Dionysus*. Transl. by B.E. Newton. Paphos - Cyprus 1980, 24X17, 45 pp.

GOODWIN, Jack C. and SYMONDS, Alexia: *Inside Cyprus*, where to go — what to buy — what to eat and drink. Maps and drawings by Joan Carper. [Nicosia 1980], 17.5X24.5, vii + 130 pp.

Cyprus. Guides Bleus. Written by Jean-Pierre Cornet, Engl. transl.: Ronald Holt, [Published by Star Graphics Ltd, Nicosia] Hachette 1980, 22X11.5, 157 pp.

Μαρτυρίες

ΑΛΗ, Δρ. Ιχσάν: *Τα απομνημονεύματά-μου*. Σχ. εξωφ.: Χ. Μουγιάση, πρόλογος: Γ.Ξ. Ιωαννίδης, Λευκωσία [Οκτ.] 1980, 24X17, Σελ. 157.

ΛΟΙΖΙΔΗΣ, Σάββας, διδάκτωρ δικαίου, τ. Εθναρχικός Σύμβουλος Κύπρου και τ. Βουλευτής Αθηνών: *Ατυχη Κύπρος*. Πώς έζησα τους πόθους και τους καημούς-της, 1910—1980. Εκδόσεις Μπεργαδή, Αθήναι 1980, 24X17, Σελ. 302.

ΜΟΔΙΝΟΣ, Πόλυς: *Τρεις επιστολές του Καβάφη*. Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Σειρά: Μελέτη-Έρευνα, 3. Αθήνα [Μάης] 1980, 24.5X17, Σελ. 24.

Ιστορία

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ, Αικατ. Χ. (εκδ.): *Ανέκδοτα έγγραφα της κυπριακής ιστορίας από το αρχείο της Ραγούζας (ΙΣΤ' αι.). Κέντρον Επιστημονικών Ερευνών, Πηγαί και Μελέται της Κυπριακής Ιστορίας*, VIII. Λευκωσία 1980, 28X19.5, Σελ. v + 215 Ç xciii πίν.

ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, Λέανδρος: *Μελέτες για την Κύπρο και τις σχέσεις-της με τον Ελληνικό κόσμο την περίοδο των αρχαίων βασιλείων*. (Γενική ιστορία-Θεσμοί-Οικονομία και Κοινωνία). Πρόλογος: Ι.Γ. Κουτσάκος. Έκδοση Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου. Λευκωσία 1980, 23.5X16.5, Σελ. xviii + 138.

ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ, Κ.Γ., δ.φ.: *Λαϊκές πηγές μελέτης της Κυπριακής ιστορίας*. Τόμος Β'. Συνεργασία και ειρηνική συμβίωση. Εξωφ.: Ρέα Μπέιλυ. Λευκωσία [Νιόβρης] 1980, 24X17, Σελ. 67.

ΓΡΑΙΚΟΣ, Κώστας: *Κυπριακή Ιστορία*, τόμος πρώτος. Λευκωσία [Ιούλης] 1980, 24X16, Σελ. 200

ΠΑΤΣΙΔΗΣ, Χ.: *Μικρά συμβολή στην ιστορία της ιεράς μονής τους Αγίου Γεωργίου του κοντού, Λάρνακος*. Λάρνακα 1980, 21X15, Σελ. 139.

ΠΙΚΡΟΣ, Γιάννης Π.: *Ο Βενιζέλος και το κυπριακό*. Εξωφ.: Γ. Λεκκός. Εκδόσεις Φιλιππότη, Αθήνα 1980, 20.5X13.5, Σελ. 143. [Η μελέτη περιλ. αρχικά στον τόμο «Μελετήματα γύρω από τον Βενιζέλο και την εποχή-του»].

ΧΑΤΖΗΙΩΑΝΝΟΥ, Κυριάκος: *Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς Πηγάς*. Τόμος Δ'-Μέρος Β': Προλεγόμενα και σημειώσεις εις τας Ελληνικάς επιγραφάς και τα Λατινικά κείμενα. Έκδοσις Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου επί τω έτει παλιγγενεσίας. Λευκωσία [Σεπ.-Οκτ.] 1980, 24X17, Σελ. i+295

Κατάλογοι

Θέατρο, Κύπρος '79/Theatre, Cyprus '79. (δίγλωσση έκδοση). Κυπριακό Κέντρο Διεθνούς Ινστιτούτου Θεάτρου, Λευκωσία 1980, 22X16, Σελ. 24, εικ.

ΠΑΓΚΥΠΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ 1980, 8-12 Οκτωβρίου 1980: *Επισημος κατάλογος* (δίγλωσση έκδοση: ελλ. και αγγλ.) Επιμέλεια-συντονισμός εκδόσεως: Α.Ε. Ιακωβίδης, Τουριστικαί και Οικονομικαί Εκδόσεις. Τυπογρ.-Λιθογρ. «Κόσμος» Λτδ., Λευκωσία 1980. 21X14, Σελ. 112.

INTERNATIONAL CONFERENCE ON THE 3RD WORLD THEATRE: *Τελική έκθεση της πλήρους συνεδρίας της Διεθνούς Διάσκεψης Θεάτρου για τον τρίτο Κόσμο*. Λευκωσία 20-26 Οκτ. 1980, 23X12, φύλλα 7.

HI-FI and Vision Exhibition, Cyprus International Fair Grounds 29.11-7.12.1980. Επίσημος κατάλογος (διγλ. έκδοση: Ελλ. και Αγγλ.) Επιμέλεια-συντονισμός εκδόσεως: Α.Ε. Ιακωβίδης, Τουριστικαί και Οικονομικαί Εκδόσεις, [Λευκωσία 1980], 21X14, Σελ. 56

Ετήσιαι Εκθέσεις

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ: *Ετησία έκθεσις 1979* Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού. [Λευκωσία 1980], 24X21.5, Σελ. [iv] + 64.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ: *Ετήσια Έκθεση 1979* (πολυγρ. έκδ.), [Λευκωσία 1980], 33X21, Σελ. X + 163.

MINISTRY OF COMMUNICATIONS AND WORKS: *Annual Report of the Department of Electrical and Mechanical Services for the Year 1979*, by P.E. Hectorides, Director of the Dept. of El. & Mech. Services. (πολυγρ. εκδ.), Nicosia, Oct. 1980, 32.5X20, 96 pp.

REPUBLIC OF CYPRUS: *Financial Report 1979*. Nicosia March 1980, 33.5X25.5, 189 pp.

Περιοδικά

ΑΓΡΟΤΗΣ, διμηνιαίο περιοδικό του Υπουργείου Γεωργίας και Φυσικών Πόρων

Κύπρου, Λευκωσία: Έτος 36 (Ιαν.-Φεβρ. 1980) αρ. 310, (Μαρτ.-Απρ. 1980) αρ. 311, (Μάιος-Ιουν. 1980) αρ. 312, (Ιουλ.-Αυγ. 1980) αρ. 313, (Σεπτ.-Οκτ. 1980) αρ. 314, (Νοεμ.-Δεκ. 1980) αρ. 315.

ΑΝΑΠΗΡΙΚΟ ΒΗΜΑ, τριμηνιαία Έκδοση της Παγκ. Οργάν. Αποκαταστάσεως Αναπήρων, Π.Ο.Α.Α., Λευκωσία: Χρονιά 11η (Γεν.-Μαρτ. 1980) αρ. 41, (Απρ.-Σεπτ. 1980) αρ. 42-43, (Οκτ.-Δεκ. 1980) αρ. 44

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ, έκδοση του Κέντρου Παραγωγικότητος Κύπρου Λευκωσία: Χρόνος Ε' (Μάιος 1980) αρ. 1, (Δεκ. 1980) αρ. 2

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, όργανο της Αστυνομικής Δυνάμεως Κύπρου, Λευκωσία: ΙΕ' (Γεν.-Ιουν. 1980) 1-2, (Ιουλ.-Δεκ. 1980) 3-4.

CYPRUS TO-DAY, A Bimonthly Cultural and Informative Review of the Ministry of Education, Nicosia: Vol. XVII (Jan.-April 1980) No. 1, (May-Aug. 1980) Nos. 2-3.

CYPRUS TRADE & INDUSTRY, Quarterly Journal of the Ministry of Commerce and Industry, Nicosia: Vol. 5 (No. 3, 1980), (No. 4, 1980).

ΔΙΑΦΩΝΙΑ, δεκαπενθήμερη έκδοση προβληματισμού (υπεύθ.: Λ. Μαύρος), Λευκωσία αρ. 1 (Δεκ. 1980)

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΘΡΑΙΑ, εκφραστικό όργανο του Σωματείου Ελεύθερη Κυθρέα, Λευκωσία: Χρονιά 3η (Γεν.-Αυγ. 1980) αρ. 7-8.

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ, διμηνιαίο περιοδικό του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Λευκωσία: (Γεν.-Απρ. 1980) αρ. 14-15, (Μάιος-Αυγ. 1980) αρ. 16-17.

Ο ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ, εκφραστικό όργανο του Κυπριακού Συνδέσμου Προστασίας Καταναλωτών, Λευκωσία: Έτος Δ' (Ιούνιος 1980) αρ. 10, (Οκτ. 1980) αρ. 11

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΛΟΓΟΣ (Διευθ.: Πέτρος Στυλιανού), Λευκωσία: Χρονιά 12η (Μάης-Δεκ. 1980) αρ. 69-72

Η ΚΥΠΡΟΣ ΜΑΣ, το περιοδικό των αποδήμων, Λευκωσία: Χρόνος Γ' (Γεν.-Απρ. 1980) αρ. 13-14, (Μάης-Αυγ. 1980) αρ. 15-16, (Σεπτ.-Δεκ. 1980) αρ. 17-18.

ΜΟΡΦΩΣΙΣ, έτος ΛΕ' τόμος ΛΣτ' (Γεν.-Φλεβ. 1980) αρ. 416-417, (Μαρτ.-Απρ. 1980) αρ. 418-419, έτος ΛΣτ', τόμος ΛΣτ' (Μάης 1980) αρ. 420 (Ιουν.-Ιουλ. 1980) αρ. 421-422, (Αυγ.-Σεπτ. 1980) αρ. 423-424, (Οκτ. 1980) αρ. 425, (Νιοβρ.-Δεκ. 1980) αρ. 426-427.

ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ, διμηνιαίο περιοδικό σύγχρονης σκέψης (υπεύθ.: Αχιλλέας Πυλιώτης), Λευκωσία: (Σεπτ.-Οκτ. 1980) αρ. 144, (Νιοβρ.-Δεκ. 1980) αρ. 145.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ, διμηνιαία οικονομική επιθεώρηση, Λευκωσία: έτος Β' (Δεκ. 1979-Ιαν. 1980) αρ. 11, (Μάιος-Ιουν. 1980) αρ. 12, (Οκτ.-Νοεμ 1980) αρ. 13.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ, μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό (υπεύθ.: Κ. Χρυσάνθης), Λευκωσία: έτος Κ' (Αυγ.-Σεπτ. 1980) αρ. 239-240, έτος ΚΑ' (Οκτ. 1980) αρ. 241, (Νιοβρ.-Δεκ. 1980) αρ. 242-243.

Δημοσιεύματα στον ελλαδικό τύπο

Αξελός, Λ.-Βεργής, Δ.-Χατζηπαύλου, Π.: Κύπρος: από την αυτοδιάθεση-ένωση στη διεθνοποίηση-διχοτόμηση. «Τετράδια», τετρ. πρώτο, φθινόπωρο '80, σελ. 13-68. [περιλ. εκτενής βιβλιογρ.].

Ολύμπιος, Ρ.: Επιδράσεις του κυπριακού πάνω στη σκέψη των αγωνιστών της αριστεράς. «Τετράδια», τετρ. πρώτο, φθινόπωρο '80, σελ. 5-11.

Ονουφρίου Ανδρέας: Συνάντηση σε ρε μείζον (Κύπρος-Προσφυγιά), διήγημα. «Ελεύθερο Πνεύμα», χρ. 9 (Οκτ.-Δεκ. 1980) αρ. 38, σελ. 466-467.

Στεφάνου, Κώστας: Παιδικά βιβλία από την Κύπρο, «Διαβάζω» (Οκτ. 1980) αρ. 35. [Βιβλιογράφηση και παρουσίαση41 βιβλίων].

Βιβλιοκριτική

Αφρικανοί πεζογράφοι [μεταφρ., εισαγ., παρουσίαση: Ντίνα Κατσούρη]. Τάκης Μενδράκος, «Επίκαιρα», αρ. 600.

Ζαφειρίου, Λεύκιος: *Σχεδόν μηδίζοντες*. Α, «Ελεύθερο Πνεύμα», αρ. 25.

Ιωάννου, Μίκης Ξεν., *Πορεία και αναδρομή*. Δ. Σταμέλος, «Ελευθεροτυπία», 12.6.1980.

Κατσουρης, Γιάννης: *Δος ημίν σήμερον*. Γ. Ματζουράνης, «Αυγή», 9.5.1980.

Κυριάκου, Πολύκαρπος: *Μετασχηματισμοί. Σ. Τσαμπηράς, «Καθημερινή», 22.5.1980.*

Λοϊζίδης, Σάββας: ' Ατυχη Κύπρος. Κ.Ι.Τσαούσης, «Ελευθεροτυπία», 18.9.1980.

Μόντης, Κώστας: *Και τότ' εν ειναλίη Κύπρω.* Δ. Ζαδές, «Τριφυλιακή Εστία», αρ. 35.

Νικολαΐδης, Νίκος: *Έντεκα διηγήματα.* Τ. Μενδράκος, «Επίκαιρα», αρ. 615, Κ.Γ. Παπαγεωργίου, «Διαβάζω», (Δεκ. 1980) αρ. 37. σελ. 78-80. Γ.Κ. Καραβασίλης, «Καθημερινή», 28.8.1980.

Νικολαΐδης, Νίκος: *Το στραβόξυλο.* Κ.Ι. Τσαούσης, «Ελευθεροτυπία», 31.7.1980.

Ορφανίδης, Νίκος: *Τα τραγούδια της Περσεφόνης.* Σ.Τσαμπηράς, «Καθημερινή», 15.5.1980.

Ροδίνης, ' Ανθος: *Απ' την καλή κι απ' την ανάποδη.* Δ. Σιατόπουλος, «Βραδυνή», 14.10.1980.

Σαββίδου, Μόνα: *Ενεστίαση.* Δ. Λουκάτος, «Καθημερινή», 30.10.1980.

Χατζηϊωάννου, Κυριάκος Π.: *Η αρχαία Κύπρος εις τας ελληνικάς πηγάς.* Ν. Στερεο. «Οικονομικός Ταχυδρόμος» αρ. 27/1368.

Χρυσάνθης, Κύπρος: *Αροδαφνούσα* (η λυρική άποψη). Δ. Σιατόπουλος, «Βραδυνή», 19.8.1980.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΥ ΠΗΡΑΜΕ

Βαζάς, Νίκος: Σε τρεις διαστάσεις (αφήγημα), Πύργος 1980, Σελ. 107.

Βασιλείου, Αλέκος: Κριτικὲς Σελίδες (Δοκίμια) Α'. «Δωδέκατη ' Ωρα», Αθήνα 1980, Σελ.64.

Georgoudis, Vangelis: Poésie, «Pandora», 1979, Σελ. 64.

Δασκαλόπουλος, Δημήτρης: Επιστροφές (ποίηση), «' Ικαρος», Αθήνα 1973, Σελ. 110

Δασκαλόπουλος, Δημήτρης: Αλφαβητάρι, εφτάστιχα γυμνάσματα (ποίηση), «Ολκός», Αθήνα 1976, Σελ. 64 χ.α.

Δασκαλόπουλος, Δημήτρης: Νέκυια (ποίηση), «Ε.Λ.Ι.Α.», Αθήνα 1978, Σελ. 32.

Δούκαρης, Δημήτρης: Ποιήματα του σώματος (ποίηση). «Τομές», Αθήνα 1980, Σελ. 64.

Κατσιγιάννης, Χρήστος Ε.: ' Αφωτες και άφωνες στιγμές (ποίηση). Αθήνα 1980, Σελ. 64.

Λαδάς, Νίκος Β.: Προσφορές (ποίηση). Αθήνα 1980, Σελ. 80.

Ναβίδης, Αρχίλοχος: Πρελούντιο, ποιήματα 1972-1979. «Μορφωτική ' Ενωση Λεχαινών», Λεχαινά 1980, Σελ. 40.

Παναγιωτούνης, Πάνος Ν.: Διόνυσος πάσχων, ποιητική σύνθεση. «Δωδέκατη ' Ωρα», Αθήνα 1980, Σελ. 154.

Παπαδήμα, Εύη: Οι ξωμάχοι (διηγήματα), Αθήνα 1979, Σελ. 112.

Παπαδήμα, Εύη: Δεκατέσσερες φωνές για την ειρήνη (ποίηση). Αθήνα 1980, Σελ. 28.

Παπαδόπουλος, Λεωνίδας Γ.: Αραβικός εθνικισμός (συνοπτική επισκόπηση).Θεσσαλονίκη 1980, Σελ. 72.

Πάρις: Αναπνοές (ποίηση), Αθήνα 1980, Σελ. 30.

Πηγαδιώτης, Κώστας: Το άλλοθι (ποίηση), Αθήνα 1980, Σελ. 64.

Ρούσσου, Μάγια-Μαρία: Χνάρια στο λαβύρινθο (ποίηση), «Κέρδος», Αθήνα 1979, Σελ. 68.

Ρούσσου, Μάγια-Μαρία (μεταφρ.): Allende Mexico, «Ηπειρωτική Εστία», Ιωάννινα 1980, Σελ. 20.

Savidis, George P.: Odysseus Elytis: Roes, Esa, Nus & Miroltamity. (a lecture). «ΛΕΣΧΗ», Athens 1980, 38 pp.

Χειμώνας, Χρήστος Β.: Σελίδες από τη Σκιαθίτικη πνευματική παράδοση. Β', «Αρχείο Σκιάθου 11», Αθήνα 1980, Σελ. 15.

Χειμώνας, Χρήστος Β.: Διαβάζοντας Τίτο Αινεία. Αθήνα 1980, Σελ. 24.

Χριστιανόπουλος, Ντίνος: Οι μεταφράσεις του «Υμνου εις την Ελευθερίαν» του Σολωμού. Βιβλιογραφία-πληροφορίες-σχόλια. (Ανάτυπο από το αφιέρωμα στον καθηγητή Λίνο Πολίτη). Θεσσαλονίκη 1978, Σελ. 99-143.

Bogno, Marisa: δώδεκα ποιήματα της Marisa Bogno (μετ. Χρ. Κατσιγιάννης). Αθήνα 1979, Σελ. 38.

Boskovski, Joso T.: Il Fiume Eterno (ποίηση) Skopje 1980, Σελ. 32.

ΔΙΑΓΩΝΙΟΣ, τετράμηνο λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό περιοδικό (εκδότης: Ντίνος Χριστιανόπουλος), Θεσσαλονίκη: περίοδος 4η, τόμος 2 (Μάιος-Αυγ. 1980) αρ. 5, (Σεπτ.-Δεκ. 1980) αρ. 6.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ, τρίμηνη έκδοση της Μορφωτικής ' Ενωσης Λεχαινών «Ανδρέας Καρκαβίτσας» (εκδότης: Θ. Κεφάλας): (Ιουλ.-Σεπτ. 1980) αρ. 10, (Οκτ.-Δεκ. 1980) αρ. 11.

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ (Ιδρυτής-Διευθυντής: Λάμπρος Μάλαμας) Ιωάννινα: χρόνος 9ος (Ιουλ.-Σεπτ. 1980) αρ. 37, (Οκτ.-Δεκ. 1980) αρ. 38.

ΣΚΙΑΘΟΣ, τρίμηνη Σκιαθίτικη επιθεώρηση (εκδότης-διευθ.: Χρίστος Β' Χειμώνας), Σκιαθος/Αθήνα: χρόνος 5ος (Ιουλ.-Σεπτ. 1980) αρ. 18, (Οκτ.-Δεκ. 1980) αρ. 19.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΣΚΕΨΗ, μηνιαία περιοδική έκδοση γραμμάτων και τεχνών (διευθ.: Γ.Ν. Παπαγεωργίου), Αθήνα: ' Ετος 4ο (Μάιος 1980) αρ. 43, (Ιούνιος 1980) αρ. 44, (Ιουλιος 1980) αρ. 45, (Αυγ. 1980) αρ. 46, (Σεπτ. 1980) αρ. 47, (Οκτ. 1980) αρ. 48, (Νοεμβ. 1980) αρ. 49, (Δεκ. 1980) αρ. 50.

ΣΥΜΒΟΛΗ, περιοδική έκδοση Επιμορφωτικού Συλλόγου Παιανίας, Παιανία: έτος Β' (Ιούλ.-Αυγ. 1980) αρ. 10, (Νοεμ.-Δεκ. 1980) αρ. 11-12.

ΥΔΡΙΑ, ' Οστρακα (διευθ.: Σωκρ. Λ. Σκαρτσής) Πάτρα: (Αυγ. 1980) αρ. 27-30, (Δεκ. 1980) αρ. 31-32.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

—Το περιοδικο ΚΥΚΛΟΣ ετοιμάζει αφιέρωμα στο ζωγράφο Γ. Πολ. Γεωργίου και παρακαλεί όσους έχουν έργα-του, κείμενά-του ή άλλα στοιχεία και κείμενα που θα ήταν δυνατό να περιληφθούν, να έλθουν σε επαφή με το περιοδικό.

—Συνεργάτης-μας ετοιμάζει εργασία για τα κυπριακά φιλολογικά ψευδώνυμα και παρακαλεί όσους διαθέτουν σχετικά στοιχεία ή πληροφορίες να τα στείλουν στο περιοδικό-μας. Οποιαδήποτε εκτενής συμβολή θα αναφερθεί επώνυμα.

— Αγοράζονται παλιά κυπριακά περιοδικά (πλήρεις σειρές, τόμοι, ή μεμονωμένα τεύχη. Παρακαλούμε απευθυνθείτε στο περιοδικό.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Με το τεύχος αυτό συμπληρώνεται η πρώτη εκδοτική χρονιά του ΚΥΚΛΟΥ. Μέσα σ' ένα τόμο διακοσίων-πενήντα περίπου σελίδων δώσαμε, πιστεύουμε, ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα των ενδιαφερόντων και των σκοπών-μας. Όπως είχαμε ανακοινώσει από τη αρχή, προτεραιότητα θα δίναμε στη δημοσίευση κειμένων μελέτης και προβληματισμού του κυπριακού χώρου. Τούτο έγινε όχι από στενή τοπικιστική διάθεση αλλά γιατι πιστεύουμε πως το επιβάλλουν οι δύσκολες ώρες που περνά ο τόπος. Πέρα από αυτό όμως, δεν κλείνουμε τα μάτια σε άλλα κείμενα, ευρύτερου ενδιαφέροντος.

Πλάι σε παλαιότερα ονόματα γνωστών δημιουργών με ιδιαίτερη χαρά δημοσιέψαμε κείμενα νεότερων, μερικοί από τους οποίους δημοσίευαν για πρώτη φορά.

Ευχαριστούμε όσους βοήθησαν το περιοδικό με συνεργασίες, εισηγήσεις, εισφορές, συνδρομές. Ευχαριστούμε όσους έκριναν την προσπάθειά-μας, σε εφημερίδες και περιοδικά. Θα συνεχίσουμε με την ίδια αγάπη και ευθύνη προσπαθώντας, ταυτόχρονα, να καλύψουμε τη χρονική καθυστέρηση που παρατηρείται στην έκδοση, εξ αιτίας τεχνικών δυσκολιών που έχουν ξεπεραστεί.

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

Κωνσταντίνος Γ. Γιαγκουλλής (Γερόλακκος, 1943). Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και δίδαξε σε διάφορα Γυμνάσια της υπαίθρου. Το 1977 αναγορεύτηκε διδάκτορας της φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης με διατριβή για τους ποιητάρηδες της Κύπρου. Δίδαξε πάλι σε γυμνάσια της Κύπρου ώς τον Ιούνιο 1979 όταν αποσπάστηκε στη Μορφωτική Υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας. Έργα: «Ο ποιητάρης Γεώργιος Κροκότσης», Λευκωσία 1969. «Τοπωνυμικό του Γερολάκκου», Λευκωσία 1969. «Οι ποιητάρηδες της Κύπρου». Προλεγόμενα-Βιβλιογραφία. Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 1976. «Νέα Ελληνικά Γ' τάξης Γυμνασίου», Λευκωσία 1977. «Η τεχνική του ποιητάρικου διστίχου και ο ποιητάρης Σέργης Γ. Καρεκλάς», Λευκωσία 1978. «Πρακτικά της γιορτής του κατακλυσμού Αμμοχώστου (Πρωταρά) 1978», Λευκωσία 1978. «Λαϊκές πηγές μελέτης της κυπριακής ιστορίας», Λευκωσία 1979. Διευθυντής-Επιμελητής της Βιβλιοθήκης Κυπρίων λαϊκών ποιητών (τέσσερις εκδόσεις, 1978-1979), της Βιβλιοθήκης Κοκκινοχωριτών λαϊκών ποιητών (εννέα εκδόσεις, 1978-1979). Επιμελητής της Σειράς Κυπριακής λαϊκής ποιήσης, που εκδίδει η Μορφωτική Υπηρεσία του Υπ. Παιδείας (τέσσερις εκδόσεις, 1979-1980). Δημοσίεψε δεκάδες μελετών και βιβλιοκρισιών σε περιοδικά και εφημερίδες της Κύπρου.

Γιάννης Κατσούρης. βλ. τ. 3-4.

Κώστας Γ. Ελευθεριάδης βλ. σ. 209-213.

Παντελής Βουτουρής (Άχνα, 1956). Τέλειωσε το Β' Οικονομικό Γυμνάσιο Αμμοχώστου. Τώρα στο πτυχίο Νεοελλ. λογοτεχνίας στη Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Συνεκδότης του περιοδικού «Φαιαδέρων», Θεσσαλονίκης.

Νάσος Φλόγας (ψευδ. του Τάκη Χαραλαμπίδη, Κονιά 1936): Αποφοίτησε από το Διδασκαλικό Κολλέγιο Μόρφου και εργάζεται ως δάσκαλος. Ποιητής και ζωγράφος. Έργα: «Πορφυροί θρήνοι», 1963. «Πικρή πορεία», 1967. «Αϋπνίες των ήλιων», 1967. «Αντίλαλοι φωτεροί και πένθιμοι», 1968. «Τεφρές πνοές», 1969. «Καλπασμοί υφάλων», 1970. «Γυμνές φωνές», 1970. «Απολογία», 1971. «Μονόλογος του μεσονυχτίου», 1972. (Εκτός της πρώτης συλλογής οι υπόλοιπες είναι πολυγραφημένες).

Ελένη Θεοχάρους (Λεμεσός, 1953): Σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τώρα εργάζεται σε νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης και παράλληλα σπουδάζει στη Φιλοσοφική Σχολή. Έγραψε ποίηση, διήγημα, δοκίμιο και κριτική. Σχεδόν ολόκληρη η δουλειά-της βρίσκεται δημοσιευμένη σε εφημερίδες και περιοδικά της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και της Κύπρου. Πήρε πολλά βραβεία λογοτεχνικών διαγωνισμών και δυό φορές το Πανελλήνιο Βραβείο Φοιτητικής ποίησης.

Idwal Brian Bessant (Ουαλία, 1939): Ιερέας της αγγλικανικής εκκλησίας της Αγίας Ελένης, στη Λάρνακα.

ο κύκλος

διμηνιαία έκδοση τέχνης κ/ προβληματισμού

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ (1980)

Τεύχη 1-6

ΣΤΟΝ ΤΟΜΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΗΚΑΝ

Γιώργος Βαλέτας, Παντελής Βουτουρής, Χριστάκης Γεωργίου, Κ.Γ. Γιαγκουλλής, Ambroise Firmin Didot, Κώστας Γ. Ελευθεριάδης, Στέφανος Ζυμπουλάκης, Ελένη Θεοχάρους, Κλείτος Ιωαννίδης, Πάνος Ιωαννίδης, Ρήνα Κατσελλή, Γιάννης Κατσούρης, Κώστας Κατσώνης, Θελξινόη Κοντογιάννη, Χρυστάλλα Κουλέρμου, Κυριάκος Κύπαρης, Θεόδωρος Μαρσέλλος, Μεσεβρινός, Παντελής Μηχανικός, Θεοδόσης Νικολάου, Νίκος Νικολάου, Αντρέας Πάντζης, Τρύφωνας Παπαχριστοφορου, Χριστόφορος Παπαχρυσοστόμου, Λούης Περεντός, Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης, Χριστόφορος Σάββα, Γιώργος Σεφέρης, Νίκος Σιαφκάλης, Γιάννης Σιδέρης, Φοίβος Σταυρίδης, Τάσος Στεφανίδης, Σάββας Τσερκεζής, Νάσος Φλόγας, Κυριάκος Χαραλαμπίδης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η εκτύπωση τέλειωσε τον Νοέμβριο 1981.

White Lady
SEMELI
Rose Lady
Pink Lady
Blonde Lady
The finest products of a proud tradition
ETKO
ETKO
wines
since 1844
OMEN